

หลักและคำพิพากษา

Legal Principle and Judgments

กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน

คดีแพ่ง/คดีอาญา

New version

(พิมพ์ครั้งที่ ๔)

พ.ศ. ๒๕๖๖

ส.ร. ๖๖
ผู้พิพากษา

ชื่อหนังสือ : **หลักและคำพิพากษา : กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน
คดีแพ่ง/คดีอาญา**

ISBN : 978-616-603-762-3

ผู้เขียน : สหรัฐ กิติ ศุภการ

พิมพ์ครั้งที่ ๔ : กันยายน ๒๕๖๖

จำนวนหน้า : ๗๑๒ หน้า

ราคา : ๔๕๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สหรัฐ กิติ ศุภการ.

หลักและคำพิพากษา กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (คดีแพ่ง/คดีอาญา).--
พิมพ์ครั้งที่ 4.-- กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2566.
712 หน้า.

1. กฎหมายลักษณะพยาน. 2. คำพิพากษา I. ชื่อเรื่อง.

347.06

ISBN : 978-616-603-762-3

ฝ่ายผลิต

ออกแบบปก : ภาณุพันธ์ โนวยุทธ

รูปเล่ม-จัดอาร์ต : สุกัญญา บุญทัน

จัดทำโดย : พ.ต.ท.หญิง สุนทรี สรรเสริญ
โทร. ๐๘-๖๗๗๑-๔๑๙๗
Email : Suntareesansern@gmail.com

พิมพ์ที่ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๓๗๘ ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ
โทรศัพท์. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐ โทรสาร. ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒

จัดจำหน่ายโดย : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน)
เลขที่ ๑๘๕๘/๘๗-๙๐ ถนนเทพรัตน แขวงบางนาใต้
เขตบางนา กรุงเทพฯ ๑๐๒๖๐
โทรศัพท์. ๐-๒๘๒๖-๘๐๐๐ โทรสาร. ๐-๒๘๒๖-๘๙๙๙ www.se-ed.com

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ ๔)

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ผู้เขียนได้เพิ่มเติมคำพิพากษาฎีกาใหม่ๆ จากหนังสือคำพิพากษาฎีกาของเนติบัณฑิต ถึงปี ๒๕๖๕ ตอนที่ ๑๑ และของศาลฎีกา ปี ๒๕๖๕ เล่มที่ ๙ มีบางส่วนจากระบบสืบค้นคำพิพากษาฎีกาของศาลฎีกา หวังว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านตามสมควร

สทรัฐ กิติ ศุภการ
กันยายน ๒๕๖๖

สารบัญ

		หน้า
ข้อพิจารณาเบื้องต้น		
ประเภทพยานหลักฐาน		๑๑
ประเด็นข้อพิพาท, คำฟ้อง, คำให้การ	มาตรา ๑๗๒, ๑๗๗	๕๕
การชี้สองสถาน	มาตรา ๑๘๒, ๑๘๓, ๑๘๓ ทวิ	๓๗
หมวด ๑ หลักทั่วไป		
การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง	มาตรา ๘๔	๘๔
ภาระการพิสูจน์	มาตรา ๘๔/๑	๑๔๒
การนำสืบพยานหลักฐาน	มาตรา ๘๕	๑๙๒
การปฏิเสธไม่รับพยานหลักฐาน	มาตรา ๘๖	๑๙๕
พยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟัง	มาตรา ๘๗	๒๐๕
การยื่นบัญชีระบุพยาน	มาตรา ๘๘	๒๑๕
การพิสูจน์ต่อพยาน	มาตรา ๘๙	๒๓๓
การส่งสำเนาเอกสาร	มาตรา ๙๐	๒๔๒
การอ้างพยานหลักฐานร่วมกัน	มาตรา ๙๑	๒๕๓
เอกสิทธิ์ที่จะไม่เปิดเผยความลับ	มาตรา ๙๒	๒๕๕
การรับฟังต้นฉบับพยานเอกสาร	มาตรา ๙๓	๒๖๐
การสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสาร	มาตรา ๙๔	๒๗๐
การรับฟังพยานบุคคล	มาตรา ๙๕	๓๑๗
การรับฟังพยานบอกเล่า	มาตรา ๙๕/๑	๓๒๑
วิธีการสืบพยานที่เป็นคนหูหนวก เป็นใบ้	มาตรา ๙๖	๓๒๗
การอ้างตนเองหรืออ้างคู่ความอีกฝ่ายเป็นพยาน	มาตรา ๙๗	๓๒๘
การอ้างผู้มีความรู้เชี่ยวชาญเป็นพยาน	มาตรา ๙๘	๓๓๐
การตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ และการตั้งผู้เชี่ยวชาญ	มาตรา ๙๙	๓๓๑
การยอมรับข้อเท็จจริงตามที่คู่ความบอกกล่าว	มาตรา ๑๐๐	๓๓๗
การสืบพยานล่วงหน้า	มาตรา ๑๐๑	๓๔๐
การสืบพยานล่วงหน้า กรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน	มาตรา ๑๐๑/๑	๓๔๓
ศาลกำหนดเงื่อนไขหรือให้หาหลักประกันฯ	มาตรา ๑๐๑/๒	๓๔๕

การสืบพยานนอกศาล (เดินเผชิญสืบ) และการส่งประเด็น	มาตรา ๑๐๒	๓๔๕
การให้โอกาสคู่ความทุกฝ่ายฟังการพิจารณา ความอาญา	มาตรา ๑๐๓	๓๕๓
การตั้งเจ้าพนักงานศาลหรือเจ้าพนักงานอื่น ทำการสืบพยานนอกศาล	มาตรา ๑๐๓/๑	๓๕๔
การสืบพยานตามวิธีการที่คู่ความตกลงกัน	มาตรา ๑๐๓/๒	๓๕๕
การออกข้อกำหนดแนวทางการสืบพยาน	มาตรา ๑๐๓/๓	๓๕๗
การวินิจฉัยชั้นน้ำหนักพยานหลักฐาน	มาตรา ๑๐๔	๓๕๗
ความรับผิดชอบในกรณีที่มีค่าฤชาธรรมเนียมอันไม่จำเป็น	มาตรา ๑๐๕	๓๖๓

หมวด ๒ ว่าด้วยการมาศาลของพยานและการซักถามพยาน

การออกหมายเรียกพยาน	มาตรา ๑๐๖	๓๖๓
พยานที่ห้ามมิให้ศาลออกหมายเรียก	มาตรา ๑๐๖/๑	๓๖๖
หมายเรียกให้พยานไป ณ สถานที่ซึ่งประสงค์จะให้ พยานเบิกความ	มาตรา ๑๐๗	๓๖๘
หน้าที่ของพยานเมื่อได้รับหมายเรียก	มาตรา ๑๐๘	๓๖๘
พยานเบิกความแล้วย่อมหมดหน้าที่	มาตรา ๑๐๙	๓๖๙
การงดสืบพยานหลักฐาน	มาตรา ๑๑๐	๓๗๐
การเลื่อนคดีกรณีพยานสำคัญไม่มาศาล	มาตรา ๑๑๑	๓๗๐
การสาบานหรือปฏิญาณตนของพยาน	มาตรา ๑๑๒	๓๗๓
การเบิกความ	มาตรา ๑๑๓	๓๗๖
ห้ามมิให้พยานเบิกความต่อหน้าพยานอื่น ที่จะเบิกความภายหลัง	มาตรา ๑๑๔	๓๗๘
สิทธิของพยานที่จะไม่เบิกความหรือตอบคำถาม	มาตรา ๑๑๕	๓๘๓
การถามพยานเบื้องต้น	มาตรา ๑๑๖	๓๘๓
ลำดับการถามพยาน, พยานประจักษ์	มาตรา ๑๑๗	๓๘๕
ข้อจำกัดในการถามพยาน	มาตรา ๑๑๘	๓๘๕
อำนาจศาลในการถามพยานเพิ่มเติม	มาตรา ๑๑๙	๔๐๐
การพิสูจน์ต่อพยาน	มาตรา ๑๒๐	๔๐๒
การเสนอบันทึกถ้อยคำแทนการซักถามพยาน	มาตรา ๑๒๐/๑	๔๐๖

การเสนอบันทึกถ้อยคำของผู้ที่อยู่ในต่างประเทศ	มาตรา ๑๒๐/๒	๔๑๔
รายการในบันทึกถ้อยคำ	มาตรา ๑๒๐/๓	๔๑๖
การสืบพยานโดยระบบการประชุมทางจอภาพ	มาตรา ๑๒๐/๔	๔๑๖
การอ่านคำเบิกความให้พยานฟัง	มาตรา ๑๒๑	๔๑๙

หมวด ๓ การนำพยานเอกสารมาสืบ

การนำต้นฉบับเอกสารมาแสดงต่อศาลในวันสืบพยาน	มาตรา ๑๒๒	๔๒๐
เรียกต้นฉบับเอกสารที่อยู่ในความครอบครอง ของอีกฝ่ายหนึ่งฯ	มาตรา ๑๒๓	๔๒๖
การกีดกันไม่ให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารนั้น	มาตรา ๑๒๔	๔๓๔
การคัดค้านพยานเอกสาร	มาตรา ๑๒๕	๔๓๘
การชี้ขาดข้อโต้เถียงเกี่ยวกับเอกสาร	มาตรา ๑๒๖	๔๔๗
เอกสารมหาชนและเอกสารเอกชนที่มีคำพิพากษาฯ	มาตรา ๑๒๗	๔๕๐
อนุญาตให้รับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่สำคัญ กลับคืนไป	มาตรา ๑๒๗ ทวิ	๔๕๙

หมวด ๔ การตรวจและการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญโดยศาล

การตรวจบุคคลหรือสิ่งหาริมทรัพย์ที่อ้างเป็น พยานหลักฐาน	มาตรา ๑๒๘	๔๖๑
พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์	มาตรา ๑๒๘/๑	๔๖๒
การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ	มาตรา ๑๒๙	๔๖๗
วิธีการแสดงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้ง	มาตรา ๑๓๐	๔๗๐

บทตัดพยานเอกสารตามกฎหมายอื่น

ประมวลวิธีพิจารณา พ.ศ. ๒๕๔๑	มาตรา ๑๑๘	๔๗๔
-----------------------------	-----------	-----

พยานหลักฐานในคดีอาญา

ข้อพิจารณาเบื้องต้น

๔๘๗

หมวด ๑ หลักทั่วไป

พยานหลักฐาน / บทตัดพยานทั่วไป	มาตรา ๒๒๖	๕๐๙
พยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบ แต่ได้มาโดยมิชอบ	มาตรา ๒๒๖/๑	๕๔๒
พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดครั้งอื่นๆ	มาตรา ๒๒๖/๒	๕๕๔
พยานบอกเล่า	มาตรา ๒๒๖/๓	๕๖๐
พยานหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศฯ	มาตรา ๒๒๖/๔	๕๘๕
การรับฟังบันทึกคำเบิกความในชั้นได้ประมวลฟ้อง	มาตรา ๒๒๖/๕	๕๘๗
มาตรฐานการพิสูจน์	มาตรา ๒๒๗	๕๙๒
การชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องต่างๆ	มาตรา ๒๒๗/๑	๕๙๕
อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติม	มาตรา ๒๒๘	๖๐๓
การสืบพยาน	มาตรา ๒๒๙	๖๐๘
การยื่นบัญชีระบุพยาน กรณีไม่มีวันตรวจ	มาตรา ๒๒๙/๑	๖๐๙
พยานหลักฐาน		
การเดินเผชิญสืบ การส่งประเด็น	มาตรา ๒๓๐	๖๒๐
การสืบพยานในลักษณะการประชุมทางจอภาพ	มาตรา ๒๓๐/๑	๖๒๕
การเสนอบันทึกถ้อยคำของผู้ที่อยู่ต่างประเทศฯ	มาตรา ๒๓๐/๒	๖๒๘
เอกสิทธิ์ของพยานที่จะไม่เปิดเผยเอกสารหรือข้อความ	มาตรา ๒๓๑	๖๓๑

หมวด ๒ พยานบุคคล

ห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน	มาตรา ๒๓๒	๖๓๒
จำเลยอ้างตนเองเป็นพยานได้	มาตรา ๒๓๓	๖๓๖
สิทธิของพยานที่จะไม่ตอบคำถาม	มาตรา ๒๓๔	๖๓๙
อำนาจศาลในการถามโจทก์ จำเลย	มาตรา ๒๓๕	๖๔๐
หรือพยานคนใดก็ได้		
ศาลสั่งให้ผู้ที่จะเป็นพยานฯ ออกไปอยู่	มาตรา ๒๓๖	๖๔๑
นอกห้องพิจารณา		
ให้ศาลอ่านคำเบิกความให้พยานฟัง	มาตรา ๒๓๗	๖๔๓

ขอสืบพยานล่วงหน้าก่อนฟ้องคดี	มาตรา ๒๓๗ ทวิ	๖๔๗
ขอสืบพยานหลักฐานอื่นๆ ล่วงหน้า (ก่อนฟ้องและก่อนถึงวันนัด)	มาตรา ๒๓๗ ตีรวี	๖๕๙

หมวด ๓ พยานเอกสาร

ให้อ้างต้นฉบับเอกสารเป็นพยานหลักฐาน	มาตรา ๒๓๘	๖๖๑
หมายเรียกพยานเอกสารจากบุคคลภายนอก	มาตรา ๒๓๙	๖๖๔
การส่งเอกสารเป็นพยาน (กรณีไม่มีวันตรวจพยานหลักฐาน)	มาตรา ๒๔๐	๖๖๔

หมวด ๔ พยานวัตถุ

นำพยานวัตถุมาศาล	มาตรา ๒๔๑	๖๗๗
การนำสืบพยานวัตถุ	มาตรา ๒๔๒	๖๘๐

หมวด ๕ ผู้เชี่ยวชาญ

พยานผู้เชี่ยวชาญ	มาตรา ๒๔๓	๖๘๑
การตรวจศพ	มาตรา ๒๔๔	๖๘๕
พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์	มาตรา ๒๔๔/๑	๖๘๖

คำพิพากษาศาลฎีกาเพิ่มเติม		๖๙๔
---------------------------	--	-----

คำถามท้ายเล่ม คดีแพ่ง/คดีอาญา		๗๐๑
-------------------------------	--	-----

กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน

ข้อพิจารณาเบื้องต้น

พยานหลักฐาน

ความหมายของ “พยานหลักฐาน” (Evidence) ไม่มีกฎหมายให้คำนิยามไว้โดยเฉพาะ ในทางตำราเองก็มีผู้ให้ความหมายหลากหลายกันไป แต่พยานหลักฐานในความหมายและตามแนวของศาลฎีกานั้น ก็จะพิจารณากันง่าย ๆ ว่า **สิ่งนั้นสามารถนำมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีหรือนำมาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้หรือไม่** ไม่เกี่ยวกับว่าจะต้องห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานหรือไม่เพราะนั่นเป็นบทตัดพยานหลักฐานซึ่งเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งหลังจากวินิจฉัยลงไปแล้วว่าสิ่งนั้นเป็นพยานหลักฐาน ถ้าไม่เป็นพยานหลักฐานเสียแล้วตั้งแต่แรก ศาลก็ไม่สามารถนำมาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้ จึงไม่ต้องพิจารณาถึงบทตัดพยาน เช่น **คำแถลงการณ์ปิดคดี** ของคู่ความเป็นเพียงคำแถลงชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายนำเสนอ มิใช่พยานหลักฐานที่ศาลจะนำมาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้ (ฎีกาที่ ๖๒๐๐/๒๕๕๙) **คำแปลเอกสาร** ที่แปลจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย มิใช่ตัวพยานหลักฐาน ตัวพยานหลักฐานคือเอกสารที่เป็นภาษาต่างประเทศ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำแปลเอกสารที่เป็นภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย มิใช่พยานเอกสาร ไม่อยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการอ้างเอกสารเป็นพยาน และถือเป็นหน้าที่ของคู่ความทั้งสองฝ่ายที่จะต้องร่วมกันสื่อความหมายของข้อความนั้นให้ศาลได้เข้าใจได้ตรงหรือใกล้เคียงกับความหมายที่แท้จริงของข้อความภาษาต่างประเทศนั้นให้มากที่สุด ดังนั้นหากคำแปลเป็นภาษาไทยไม่ถูกต้อง คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมขอแก้ไขเมื่อใดก็ได้ก่อนศาลมีคำพิพากษา (ฎีกาที่ ๓๖๙๘/๒๕๔๕) **คำร้องขอฝากขังผู้ต้องหา** มิใช่พยานหลักฐาน จะนำมาพิจารณาวินิจฉัยความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๒๖๘๑/๒๕๕๘, ๙๓๐๒/๒๕๕๙) **รายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ** เป็นรายงานของเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติไปตามคำสั่งของศาล และศาลใช้รายงานดังกล่าวประกอบดุลพินิจในการลงโทษเท่านั้น มิใช่พยานหลักฐานในคดี จะนำมาวินิจฉัยความผิดของจำเลยไม่ได้ (ฎีกาที่ ๕๕๓๙/๒๕๔๕) แม้ศาลอุทธรณ์ภาค ๒ มีอำนาจที่จะนำข้อเท็จจริงตามรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติมาประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษแก่จำเลย แต่ไม่อาจนำมารับฟังในฐานะพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยการกระทำของจำเลยที่ถูกฟ้องด้วยไม่ โดยหากศาลเห็นว่าการกระทำของจำเลยตามรายงานการสืบเสาะและพินิจขัดแย้งกับคำฟ้องของโจทก์และ

คำรับสารภาพของจำเลย ก็ชอบแต่จะให้ศาลชั้นต้นสืบพยานเพิ่มเติมให้ชัดแจ้ง คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๒ จึงเป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (ฎีกาที่ ๖๔๔๒/๒๕๖๒) ศาลจะนำข้อเท็จจริงจากรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติมาลงล้างคำรับสารภาพของจำเลยไม่ได้ (ฎีกาที่ ๓๑๙๕/๒๕๕๓, ๓๔๖๙/๒๕๕๓, ๖๔๒/๒๕๖๕) ศาลจะนำรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติมาเป็นเหตุวินิจฉัยว่าการกระทำของจำเลยเป็นกรรมเดียวซึ่งขัดกับคำฟ้องที่จำเลยให้การรับสารภาพไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๓๔๐๘/๒๕๕๓) อย่างไรก็ตาม หากศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติปรากฏว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง ศาลก็อาจสั่งให้สืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมต่อไปได้เพื่อให้ข้อเท็จจริงกระจ่างชัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๘ แม้คดีนั้นจำเลยจะรับสารภาพและไม่จำเป็นต้องสืบพยานประกอบคำรับสารภาพก็ตาม ศาลก็สั่งให้สืบพยานเพิ่มเติมได้ มิได้หมายความว่าศาลจะต้องลงโทษจำเลยเสมอไป (ฎีกาที่ ๒๔๔๙/๒๕๕๕, ๗๙๕๐/๒๕๔๙)

ข้อสังเกต เหตุที่คำร้องขอฝากขังรวมถึงเอกสารท้ายคำร้อง ไม่สามารถนำมาเป็นพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้เนื่องจากคู่ความไม่ได้นำสืบเข้ามาให้ถูกต้องตามหลักการนำสืบพยานหลักฐานนั่นเอง เป็นแต่เพียงเอกสารที่อยู่ในสำนวนเท่านั้น ยังไม่ถือเป็นพยานหลักฐานในสำนวนจนกว่าจะมีใครสักคนนำเสนอเข้ามาอย่างพยานหลักฐาน เช่น ในระหว่างสืบพยานโจทก์ปากพนักงานสอบสวน ทนายจำเลยนำคำร้องขอฝากขังมาถามพยานโจทก์ เมื่อพยานโจทก์เบิกความยอมรับ ทนายจำเลยก็ขออ้างส่งคำร้องขอฝากขังเป็นพยานต่อศาล หากเป็นเช่นนี้ คำร้องขอฝากขังก็กลายมาเป็นพยานหลักฐานในคดี สำหรับรายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ ก็อาจเป็นพยานหลักฐานได้เช่นกัน เช่น ศาลอ่านรายงานฯ แล้วพบว่าจำเลยไม่น่าจะเป็นผู้กระทำผิด จึงสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมโดยเรียกพนักงานคุมประพฤติมาเบิกความยืนยันรายงานฯ ที่ทำขึ้นมา รายงานฯ ของพนักงานคุมประพฤติก็จะกลายเป็นพยานหลักฐาน (แม้เป็นพยานบอกเล่า ก็ถือเป็นพยานหลักฐาน) นอกจากนี้ คำแปลเอกสารก็มีใช้ว่าจะจะเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ ถ้าพิพาทกันเรื่องคำแปลโดยตรงและอ้างส่งเข้ามาในฐานะที่เป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องข้อเท็จจริงที่คู่ความจะต้องนำสืบ คำแปลก็อาจเป็นพยานเอกสารได้ เช่น จำให้แปลสัญญาแต่แปลผิด จึงฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานผิดสัญญาจำทำของ เช่นนี้ ทั้งต้นฉบับที่เป็นภาษาต่างประเทศและคำแปลฉบับที่แปลผิด ก็ถือเป็นพยานหลักฐานในคดี แต่ในการพิจารณาคดี ผู้อ้างก็ต้องทำคำแปลฉบับใหม่ที่ถูกต้องขึ้นมาอีกฉบับหนึ่ง เฉพาะคำแปลฉบับใหม่นี้เท่านั้นที่มีใช้พยานหลักฐาน

สำหรับสำนวนการสอบสวนที่ศาลใช้อำนาจเรียกเข้ามาเพื่อประกอบการวินิจฉัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๕ เป็นการเรียกเข้ามาเพื่อประกอบ

การวินิจฉัยชี้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเท่านั้น มิใช่เรียกเข้ามาเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี จึงมิใช่พยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลจะใช้อำนาจสืบพยานเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๘ โดยเรียกสำนวนการสอบสวนเข้ามาเป็นพยานศาล จึงจะถือว่าสำนวนการสอบสวนดังกล่าวเป็นพยานหลักฐาน (แต่ศาลก็ต้องให้จำเลยมีโอกาสตรวจโต้แย้งความถูกต้องด้วยเพื่อประกอบดุลพินิจในการวินิจฉัยชี้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน)

ประเภทของพยานต่างๆ

ถ้าแบ่งพยานหลักฐานตามลักษณะของพยาน สามารถแบ่งได้ ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) พยานบุคคล (๒) พยานเอกสาร (๓) พยานวัตถุ และ (๔) พยานผู้เชี่ยวชาญ แต่เมื่อนำพยานเหล่านี้ไปวินิจฉัยชี้ชั่งน้ำหนักแล้ว ลักษณะการใช้หรือเนื้อหาของการใช้ อาจทำให้ต้องเรียกชื่อพยานเหล่านี้เป็นอย่างอื่นก็ได้ เช่น ประจักษ์พยาน พยานบอกเล่า พยานชั้นหนึ่ง พยานแวดล้อม พยานเดี่ยว พยานคู่ พยานความเห็น แต่ไม่ว่าจะเรียกอย่างไร ทำยที่สุดแล้ว ก็จัดอยู่ในประเภทหนึ่งประเภทใดใน ๔ ประเภทดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน มีพยานหลักฐานอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า “พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์” ซึ่งอาจมีบทบัญญัติพิเศษเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานประเภทนี้ แต่วิธีการนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนคดีหรือเข้าสู่ความรับรู้ของศาล ก็ยังต้องจัดเป็นพยานหลักฐานประเภทพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ หรือพยานผู้เชี่ยวชาญอยู่ดี

๑. พยานบุคคล (Witness)

พยานบุคคล หมายถึง **ถ้อยคำของบุคคล**ที่มาเบิกความต่อหน้าศาลและศาลจดบันทึกไว้ในสำนวนความของศาล ดังนั้นแม้ศาลจะบันทึกคำเบิกความของบุคคลลงในเอกสาร ก็ไม่ถือเป็นพยานเอกสาร แต่ถือเป็นพยานบุคคล ส่วนบันทึกคำเบิกความก็เป็นเพียงการบันทึกถึงสิ่งที่พยานเบิกความเท่านั้น (เว้นแต่จะอ้างบันทึกคำเบิกความในคดีอื่นมาเป็นพยานหลักฐานในคดีนี้ ก็ถือว่าบันทึกคำเบิกความในคดีอื่นเป็นพยานเอกสารในคดีนี้ (ฎีกาที่ ๕๑๙๗/๒๕๕๘, ๗๗๔๕/๒๕๕๒, ๘๔๘๙/๒๕๕๑))

พยานบุคคลถือเป็น**พยานสำคัญที่สุด** เพราะต้องเบิกความเชื่อมโยงพยานเอกสารหรือพยานวัตถุเข้ามาในสำนวน เนื่องจากพยานเอกสารหรือพยานวัตถุนั้นจะส่งเข้ามาลอยๆ ไม่ได้ เพราะมิฉะนั้นก็ไม่เข้าสู่ความรับรู้ของศาล ศาลรับฟังไม่ได้ (เว้นแต่จะเป็นพยานที่ศาลเรียกเข้ามาเอง) แต่พยานสำคัญที่สุดกับพยานที่ดีที่สุดนั้นเป็นคนละเรื่องกัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องของพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (The Best Evidence Rule)

พยานบุคคลนั้น ศาลจะยอมรับฟังได้ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีคุณสมบัติ ๒ ข้อประกอบกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๕ ข้อที่ ๑ คือ บุคคลทุกคน แม้จะเป็น

เด็กหรือคนชรา หรือแม้กระทั่งคนปัญญาอ่อน ถ้าเข้าใจและตอบคำถามได้ ก็มีคุณสมบัติที่สามารถเป็นพยานได้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า ผู้เสียหายอายุ ๑๕ ปี เป็นคนปัญญาอ่อน พูดเรื่องยากๆ ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง แต่สามารถเบิกความต่อศาลได้เรื่องได้ว่าตนเองถูกจำเลยกับพวกพาไปข่มขืนกระทำชำเรา ดังนั้นคำเบิกความของผู้เสียหายย่อมรับฟังได้ (ฎีกาที่ ๑๑๙๙/๒๕๒๖) คำเบิกความของพยานที่หูหนวกและเป็นใบ้ ให้ถือว่าเป็นคำเบิกความของพยานบุคคลตามมาตรา ๙๕ ส่วนวิธีถามหรือตอบนั้น อาจจะทำโดยวิธีเขียนหนังสือหรือโดยวิธีอื่นที่สมควรได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๖ (ฎีกาที่ ๘๑/๒๕๓๑) อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าทุกคนที่เข้าใจและตอบคำถามได้จะมาเป็นพยานได้หมด จะต้องมีความสมบัติข้อ ๒ ตามมา ซึ่งก็คือ **บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรง** ซึ่งคุณสมบัติข้อ ๒ นี้ เป็นที่มาของคำที่เรียกกันติดปากในเวลาต่อมาว่า “**ประจักษ์พยาน**” ดังนี้ เมื่อรวมคุณสมบัติทั้งสองข้อเข้าด้วยกันแล้ว อาจกล่าวอย่างสั้นๆ ได้ว่า ถ้าบุคคลนั้นเข้าใจและตอบคำถามได้และรู้เห็นหรือทราบเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรง ถือเป็นพยานที่ไม่ต้องห้ามมิให้รับฟัง กล่าวเป็นภาษาไทยอีกครั้ง คือ เป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้นั่นเอง ในทางกลับกัน ถ้านำผู้ที่ไม่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยาน ก็ไม่เรียกว่าประจักษ์พยาน แต่เรียกว่า “**พยานบอกเล่า**” โดยหลักแล้วย่อมต้องห้ามมิให้รับฟัง แต่ศาลก็มีดุลพินิจที่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ และในการวินิจฉัยซึ่งนำนักพยานบอกเล่าก็จะวินิจฉัยเหมือนเช่นประจักษ์พยานไม่ได้

ประจักษ์พยานนั้น ถ้ากล่าวในอีกลักษณะหนึ่งคือ “**พยานโดยตรง**” เพราะสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้โดยตรงว่าเกิดอะไรขึ้น และถือเป็น “**พยานชั้นหนึ่ง**” ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (The Best Evidence Rule) ซึ่งจะอยู่ตรงข้ามกับพยานบอกเล่าและพยานแวดล้อมกรณี ซึ่งถือเป็น “**พยานชั้นสอง**” พยานชั้นสองนี้โดยหลักแล้วต้องห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน แต่มีข้อยกเว้นให้รับฟังได้ อนึ่ง พยานบุคคลและพยานเอกสารนั้น อาจเป็นพยานชั้นหนึ่งและพยานชั้นสองของกันและกันได้ สุดแต่ว่าเมื่อใดบุคคลหรือเอกสารนั้นจะเป็นพยานที่ดีที่สุด*

คำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาย่อมเป็นพยานชั้นหนึ่ง ขอบที่ศาลจะรับฟังคำเบิกความในชั้นพิจารณาเป็นสำคัญ คำให้การชั้นสอบสวนของพยานปากนั้นซึ่งเป็นพยานชั้นสอง จึงมีน้ำหนักน้อย จำเลยให้การในชั้นสอบสวนว่า จำเลยเดินตามหลังผู้ตายกับกลุ่มพวกจำเลยไปห่างๆ ต่อมากลุ่มผู้ตายกับกลุ่มพวกจำเลยเข้าทำร้ายซึ่งกันและกัน ผู้ตายจะเข้าทำร้ายน้องชายจำเลย จำเลยจึงเข้าไปช่วยและได้ชกทำร้ายผู้ตายไป ๑ ครั้ง และ

* เจริญธรรม ลัดพลี, คำอธิบายกฎหมายพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (๒๕๔๕), น. ๑๐

พวกในกลุ่มพวกจำเลยจึงเข้ามาช่วยไล่ชกไล่ตีกลุ่มผู้ตาย จำเลยไม่ได้ติดตามไปด้วย หากแต่เดินเข้าบ้านไป คำให้การของจำเลยเช่นนี้ยังไม่พอฟังว่าจำเลยให้การรับสารภาพว่าได้ร่วมกันฆ่าผู้ตายดังที่โจทก์นำสืบ (ฎีกาที่ ๘๔๐/๒๕๓๖)

“พยานแวดล้อมกรณี” เป็นพยานที่ไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้โดยตรง หากแต่แสดงข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งซึ่งศาลต้องใช้เหตุผลอนุมานอีกต่อหนึ่ง เช่น คดีละเมิดเรื่องหนึ่งก่อนเกิดเหตุ จำเลยขับรถยนต์ด้วยความเร็วสายไปมาบนถนนและขับแซงรถนาย ก. ไปเมื่อนาย ก. ขับไปถึงสี่แยกไฟแดง พบว่าได้เกิดอุบัติเหตุรถของจำเลยชนกับรถของโจทก์นาย ข. ซึ่งยืนขายพวงมาลัยอยู่กลางสี่แยกเห็นเหตุการณ์ขณะชนกันพอดี ดังนี้ นาย ข. คนขายพวงมาลัยเป็นประจักษ์พยานและเป็นพยานชั้นหนึ่ง ส่วนนาย ก. ไม่เห็นเหตุการณ์ขณะชนกัน เป็นพยานแวดล้อมกรณี ศาลต้องใช้เหตุผลอนุมานอีกต่อหนึ่งว่าการที่จำเลยขับรถด้วยความเร็วสายไปมาและเกิดอุบัติเหตุในเวลาที่ไม่ห่างกัน จำเลยน่าจะเป็นฝ่ายประมาท

ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า พยานแวดล้อมกรณี หมายถึง **พยานเหตุผลที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงบางอย่างอยู่หรือไม่ ซึ่งจะต้องมีการใช้เหตุผลอนุมานเอาอีกต่อหนึ่ง** การที่ศาลอุทธรณ์ภาค ๒ รับฟังคำของ ส. เจ้าของบ้านอันเป็นสถานที่ที่มีการเรียกเงินและเป็นผู้แนะนำให้หาผู้ถูกกล่าวหาเป็นทนายความให้ กับคำของ ท. เพื่อนบ้านของผู้กล่าวหาซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเฝ้าเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท เพื่อนำไปให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา จึงมารู้เห็นเหตุการณ์อันเป็นพยานแวดล้อมที่มีรายละเอียดประกอบชอบด้วยเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าข้อเท็จจริงบางอย่างอยู่จึงไม่ขัดต่อวิธีพิจารณาความ (ฎีกาที่ ๕๔๖๒/๒๕๓๙)

[พยานแวดล้อมกรณี แม้มิใช่พยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีได้โดยตรง แต่ก็ใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีได้ **ไม่ถึงเป็นการนำสืบนอกประเด็น** ไม่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๖, ๘๗ (๑)]*

พยานบุคคลที่เห็นและทราบข้อเท็จจริงมาด้วยตนเอง เรียกว่า **ประจักษ์พยาน** (Eyewitness) แต่ถ้าทราบข้อเท็จจริงมาจากการบอกเล่าจากผู้อื่น ถือเป็น **“พยานบอกเล่า”** (Hearsay) อย่างไรก็ตาม การที่พยานมาเบิกความต่อศาลว่า มีผู้อื่นเล่าเรื่องให้ตนฟังว่าอย่างนั้นนั้นอาจไม่เป็นพยานบอกเล่าก็ได้ ถ้าหากการเบิกความนั้นมีได้ประสงค์จะให้ศาลเชื่อข้อความตามที่ได้รับการบอกเล่ามา เช่น คำเบิกความของพนักงานสอบสวนว่าผู้ต้องหาให้การต่อพนักงานสอบสวนด้วยความสมัครใจอย่างไร เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพโดยไม่มีการข่มขู่หรือหลอกลวง ดังนี้ คำเบิกความของพนักงานสอบสวนมิใช่พยานบอกเล่า**

* ไพโรจน์ วายุภาพ, ข้อเท็จจริงและการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (๒๕๖๐), น. ๖๙.

** ไสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (๒๕๕๗), น. ๒๘.

พยานบุคคลอาจเป็นพยานคู่ก็ได้ หมายถึง เห็นเหตุการณ์ตอนหนึ่งตอนใดในขณะที่เดียวกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ถ้าเห็นเหตุการณ์โดยลำพังเพียงคนเดียว เรียกว่า พยานเดี่ยว เช่น จำเลยยิงผู้ตายแล้ววิ่งหนีมาพบนาย ก. ที่หน้าร้านกาแฟสตาร์บัค วิ่งไปชนนาย ข. ที่ร้านกาแฟเมซอน และเป็นลมหมดแรงตรงหน้านาย ค. ที่ร้านกาแฟดิโอโร ทั้งสามคนเป็น “พยานเดี่ยว” สามารถเบิกความได้อย่างอิสระไม่ต้องกลัวว่าจะแตกต่างกับพยานคนอื่น พยานเดี่ยวจึงมีน้ำหนักน้อย

ถ้าพยานบุคคลเป็นพยานคู่ แต่โจทก์นำมาสืบเพียงคนเดียวในลักษณะเป็นพยานเดี่ยว พยานเดี่ยวจึงมีน้ำหนักน้อย ศาลฎีกาวินิจฉัยคดีเรื่องหนึ่งว่า คดีนี้โจทก์มิได้อ้างและนำสายลับ ซึ่งเป็นประจักษ์พยานมาเบิกความทั้งๆ ที่สายลับรู้เห็นเหตุการณ์เช่นเดียวกับสืบตำรวจเอก ส. แสดงว่าโจทก์ประสงค์จะให้ประจักษ์พยานในคดีเพียงปากเดียว ย่อมเป็นการนำสืบพยานเดี่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกถามค้านในกรณีที่สามารถนำสืบพยานคู่ได้ คำเบิกความของสืบตำรวจเอก ส. ซึ่งเป็นพยานเดี่ยวจึงมีน้ำหนักน้อยและต้องรับฟังด้วยความระมัดระวัง (ฎีกาที่ ๕๒๕๓/๒๕๔๙) แต่พยานคู่ อาจจะนำมาสืบเพียงคู่เดียว (๒ คน) ก็ได้ ยิ่งถ้าเป็นคู่สาม (๓ คน) ก็ยิ่งเพิ่มน้ำหนักมากขึ้น แต่ยิ่งมากคนก็ยิ่งมีโอกาสแตกต่างกันได้อีก หากแตกต่างกันในข้อสาระสำคัญ เช่น คนหนึ่งเห็นเป็นปืนยาว อีกคนหนึ่งเห็นเป็นปืนสั้น อีกคนหนึ่งเห็นเป็นกระบอกไฟฉาย ศาลก็อาจจะไม่เชื่อเลยทั้งสามคนตาม “กฎแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (Law of Identity) คือ เหตุการณ์อันหนึ่งจะต้องมี “ความจริง” ได้เพียงประการเดียวเท่านั้น จะมีความจริงหลายประการในข้อเดียวกันไม่ได้ ถ้าพยานคู่เบิกความในข้อเดียวกันสอดคล้องกันก็น่าเชื่อว่าเป็นความจริง แต่ถ้าสอดคล้องกันเกินไปก็อาจจะมิใช่ความจริงก็ได้เพราะอาจชักซ้อมกันมาอย่างดี เช่น พยานคู่ทั้งสองคนเบิกความถึงรายละเอียดสีผม เสื้อผ้า รูปพรรณสัณฐานตรงกัน ระยะห่าง ๒.๓ เมตร ตรงกัน ความยาวของปืน ๗ นิ้ว ตรงกัน ความลึกของบ่อ ความเร็วของรถตรงกัน หากเป็นเช่นนั้นก็มีโอกาสที่จำเลยจะได้รับอิสรภาพเร็วยิ่งขึ้นเพราะเบิกความตรงกันเกินไป ดูไม่น่าเชื่อถือไปอีกแบบ

เมื่อโจทก์และจำเลยมีพยานบุคคลพร้อมแล้ว หากประสงค์จะอ้างอิงบุคคลนั้นเป็นพยาน โจทก์ก็ต้องระบุในบัญชีระบุพยานโดยต้องระบุชื่อและที่อยู่ หรือถ้าพยานเป็นเจ้าของงานจะระบุตำแหน่งก็ได้ ส่วนที่อยู่ต้องระบุเสมอ ถ้าระบุว่า ที่อยู่จะเสนอต่อศาลในวันขอหมายเรียก ถือเป็นบัญชีระบุพยานที่ไม่ชอบด้วยมาตรา ๘๘ ศาลไม่รับบัญชีระบุพยานดังกล่าวได้ (ฎีกาที่ ๑๕๙๐/๒๕๔๒) อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นพยานนำที่ผู้อ้างสามารถนำมาศาลได้ด้วยตนเองแล้ว แม้ไม่ได้ระบุที่อยู่ของพยานก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นบัญชีพยาน

* จิตติ ติงศกัทธิย์, ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (๒๕๕๘), น. ๑๕.

ที่ขอบด้วยกฎหมาย (ฎีกาที่ ๑๓๗๖๒/๒๕๕๕) ส่วนช่องว่างสุดท้ายในบัญชีระบุพยานเรียกว่า ช่องหมายเหตุ มีไว้สำหรับระบุว่า พยานนำหรือพยานหมาย ถ้าพยานนำ ก็แปลว่านำพยาน มาเองได้ แต่ถ้าระบุว่า พยานหมาย ก็แสดงว่าไม่สามารถนำมาศาลเองได้ จะต้องขอให้ศาล ออกหมายเรียกบุคคลนั้นมาเป็นพยาน

ในคดีที่พิสูจน์กันด้วยพยานบุคคล ศาลจะรับฟังเฉพาะพยานหลักฐานที่ดีที่สุดเท่านั้น ซึ่งถือเป็น “พยานชั้นหนึ่ง” เช่น ปล่อยให้สายลับเข้าไปล่อซื้อยาเสพติดเพียงคนเดียวโดยไม่มี เจ้าพนักงานคุมดูแลเหตุการณ์ในขณะล่อซื้อ พยานที่ดีที่สุดในกรณีนี้คือ **สายลับ** เพราะถือเป็น ประจักษ์พยาน ถ้าโจทก์นำเจ้าพนักงานตำรวจที่ปล่อยตัวสายลับซึ่งไม่เห็นเหตุการณ์ขณะ ล่อซื้อ กับพยานที่หนึ่งวางแผนกันในห้องแอร์มาสืบเป็นพยานเท่านั้นซึ่งเป็น “พยานชั้นสอง” ย่อมมีน้ำหนักน้อย ถ้าไม่ประสงค์จะเปิดตัวสายลับ ก็ต้องให้เจ้าพนักงานตำรวจอย่างน้อย ๒ คน แอบคุมดูแลเหตุการณ์ในขณะล่อซื้อด้วยเพื่อให้เป็นพยานที่ดีที่สุด ยิ่งหากพยานที่ดีที่สุด เป็นพยานคู่ด้วยแล้ว น้ำหนักพยานก็น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น และสายลับก็ไม่จำเป็นต้องนำมาเป็น พยานอีกต่อไป

๒. พยานเอกสาร (Documentary Evidence)

พยานเอกสาร หมายถึง พยานที่คู่ความประสงค์จะพิสูจน์ถึง **ข้อความ** ที่ปรากฏอยู่ใน **วัตถุที่รองรับข้อความ** นั้น เช่น ประสงค์จะพิสูจน์ข้อความในหนังสือสัญญาต่างๆ ใน โฉนดที่ดิน ในสมุดบัญชี ในแผนที่พิพาท ฯลฯ ส่วนวัตถุที่รับรองข้อความจะเป็นอะไรก็ได้ มิใช่ ข้อสำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ข้อความที่บันทึกไว้เท่านั้น เช่น ต้องการพิสูจน์ข้อความที่ปรากฏ บนแผ่นกระดาษ บนผ้า บนไม้กระดาน บนแผ่นโลหะ บนกำแพง หรือแม้แต่ข้อความที่บันทึก ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ (personal computer) เครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลที่สามารถ พกพา (tablet) หรือเครื่องโทรศัพท์เคลื่อนที่แบบ smart phone หากต้องการพิสูจน์เฉพาะ ข้อความ เครื่องคอมพิวเตอร์หรือเครื่องโทรศัพท์เหล่านี้ก็เป็นพยานเอกสารได้เช่นกัน (เทียบ ฎีกาที่ ๔๓๑๑/๒๕๕๗) (ในทางปฏิบัติ หากต้องการพิสูจน์ข้อความที่ถูกบันทึกไว้ในเครื่อง คอมพิวเตอร์ คู่ความก็จะถอดข้อมูลนั้นออกมาอยู่ในรูปของเอกสารจากนั้นก็นำเสนอเป็น พยานหลักฐาน วิธีการนำเสนอเช่นนี้ทำให้ข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์จัดอยู่ใน ประเภทพยานเอกสาร) และข้อความที่ถูกบันทึกไว้อาจเป็นตัวอักษร ตัวเลข หรือเครื่องหมาย อย่างหนึ่งอย่างใดที่สามารถสื่อความหมายก็ได้ เช่น อักษรและเลขหมายที่พานท้ายเป็นอันเป็น เครื่องหมายอาวุธปืนเป็นเอกสารอย่างหนึ่ง ถ้านำมาพิสูจน์ ก็ถือว่าพิสูจน์อย่างพยานเอกสาร (ฎีกาที่ ๑๒๖๙/๒๕๐๓) ทำนองเดียวกับป้ายทะเบียนรถยนต์ ถ้าพิสูจน์ตัวอักษรกับเลขที่ปรากฏ อยู่บนป้ายทะเบียน ก็เท่ากับพิสูจน์อย่างพยานเอกสาร (เทียบฎีกาที่ ๓๖๗/๒๕๒๐) แต่ถ้า ต้องการพิสูจน์ถึงตัววัตถุที่รองรับข้อความนั้น โดยไม่สนใจข้อความ ก็เท่ากับพิสูจน์อย่าง

พยานวัตถุ เช่น พิสูจน์ว่าจำเลยได้ทำลายป้ายทะเบียนรถยนต์ของโจทก์ได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นการพิสูจน์ในคดีแพ่งฐานละเมิดหรือพิสูจน์ในคดีอาญาข้อหาทำให้เสียทรัพย์ ก็ถือเป็นการพิสูจน์อย่างพยานวัตถุ หรือนำเครื่องคอมพิวเตอร์มาพิสูจน์ว่าจำเลยได้เผาทำลายเครื่องจริง แม้ในเครื่องจะมีข้อความที่บันทึกไว้ได้ถูกทำลายไปด้วย ก็เป็นการพิสูจน์อย่างพยานวัตถุ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าพยานเอกสารก็จะมาจากข้อความที่ปรากฏอยู่บนวัตถุ ซึ่งข้อความนั้นอาจเป็นตัวอักษร ตัวเลข หรือเครื่องหมายอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ เช่น แผนที่พิพาท ฯลฯ แต่ถ้ายิ่งที่ปรากฏอยู่บนวัตถุ นั้นมีข้อความ หากแต่เป็นรูปร่างลักษณะภายนอกของบุคคลหรือสิ่งของ เช่น ภาพสเก็ตช์หน้าคนร้าย ภาพถ่ายคนร้ายเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นจำเลย ภาพถ่ายบาดแผลของผู้เสียหายเพื่อพิสูจน์ว่าได้รับบาดเจ็บสาหัส ภาพถ่ายสถานที่เกิดเหตุเพื่อพิสูจน์ว่าเกิดอะไรขึ้นในสถานที่ดังกล่าว แม้วัตถุที่รองรับรูปภาพหรือภาพถ่ายนั้นจะเป็นแผ่นกระดาษก็ไม่ถือเป็นพยานเอกสาร แต่ถือเป็นพยานวัตถุ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า ภาพถ่ายบริเวณที่เกิดเหตุเป็นพยานวัตถุ ไม่อยู่ในบังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๐ (ฎีกาที่ ๓๘๙๒/๒๕๔๐) อย่างไรก็ตาม ถ้ามีเจตนาใช้ภาพถ่ายดังกล่าวพิสูจน์ถึงถ้อยคำหรือความหมายที่บันทึกไว้ เช่น วันนั้นเครื่องถ่ายเอกสารเสียพอดี ต้องใช้กล้องโทรศัพท์ถ่ายภาพสัญญาแล้วพรีนทภาพออกมาโดยเจตนาจะพิสูจน์เนื้อหาหมายละเอียดการกู้เงิน วันเดือนปีที่กู้เงิน ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ย ฯลฯ ภาพถ่ายนั้นก็จะเป็นพยานเอกสาร อยู่ในบังคับต้องส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายตามมาตรา ๙๐ **เคยมีข้อสอบเนติบัณฑิตถามว่า** โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลย ในวันสืบพยาน โจทก์อ้างส่งภาพถ่ายสภาพอาคารที่เช่า กับภาพถ่ายจดหมายติดต่อกันในการเช่าระหว่างโจทก์จำเลย โดยโจทก์ไม่ได้ส่งสำเนาภาพถ่ายให้จำเลยล่วงหน้าตามกฎหมาย ศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ **คำตอบ คือ** ภาพถ่ายอาคารห้องเช่าเป็นภาพจำลองวัตถุ มิใช่พยานเอกสาร จึงไม่ต้องส่งสำเนาให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา ๙๐ รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ส่วนภาพถ่ายจดหมายติดต่อกันในการเช่าระหว่างโจทก์กับจำเลย ถือเป็นพยานเอกสาร อยู่ในบังคับตามมาตรา ๙๐ เมื่อไม่มีการส่งสำเนาให้อีกฝ่ายล่วงหน้า ย่อมไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ (**ข้อสอบเนติบัณฑิต สมัยที่ ๒๐ ปีการศึกษา ๒๕๑๐**)

พยานเอกสารนั้นถือเป็นพยานสำคัญในคดีแพ่งยิ่งกว่าคดีอาญา เพราะคู่กรณีมักจะทำข้อตกลงกันไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และข้อตกลงสำคัญๆ กฎหมายก็มักจะบังคับว่านิติกรรมนั้นจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือไว้ด้วย ซึ่งมีมาตรา ๙๔ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลักป้องกันความศักดิ์สิทธิ์ของนิติกรรมนั้นด้วย

พยานเอกสารอาจเป็นพยานโดยตรงก็ได้ (Direct Evidence) ถ้าสามารถที่จะแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์ได้โดยตรง เช่น หนังสือสัญญาเงินกู้สามารถแสดงให้เห็น

ที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้าง แต่คำคู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

ในการสอบถามคู่ความตามวรรคหนึ่ง คู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามที่ศาลถามเองหรือถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่น เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายอื่นยกขึ้นเป็นข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความจะยื่นต่อศาล ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่คู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุผลแห่งการปฏิเสธได้ในขณะนั้น

คู่ความมีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนดไว้นั้นไม่ถูกต้อง โดยแถลงด้วยวาจาต่อศาลในขณะนั้นหรือยื่นคำร้องต่อศาลภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลสั่งกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบ ให้ศาลชี้ขาดคำคัดค้านนั้น ก่อนวันสืบพยาน คำชี้ขาดคำคัดค้านดังกล่าวให้อยู่ภายใต้บังคับมาตรา ๒๒๖

การชี้สองสถาน

เนื่องจากพยานหลักฐานที่สามารถนำมาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้นั้น จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องแก่ประเด็น (มาตรา ๘๖ วรรคสอง) และศาลต้องวินิจฉัยชี้ขาดไปตามประเด็นนั้นด้วย (มาตรา ๑๔๑, ๑๔๒) ซึ่งการที่จะทราบคดีมีประเด็นเรื่องใด กฎหมายจึงต้องกำหนดให้ศาลดำเนินการชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท และศาลต้องกำหนดภาระการพิสูจน์สำหรับประเด็นข้อพิพาทนั้นๆ ส่วนประเด็นข้อพิพาทที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายซึ่งไม่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐาน ศาลก็ไม่ต้องกำหนดภาระการพิสูจน์ แต่ก็ยังต้องกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทอยู่ ดังนั้นในการชี้สองสถาน จึงประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ ๒ ประการ

(๑) การกำหนดประเด็นข้อพิพาท และ

(๒) การกำหนดภาระการพิสูจน์

ประเด็นข้อพิพาท หมายถึง ข้ออ้างหรือข้อเถียงในปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างในคำคู่ความ แต่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ ดังนั้นถ้าปัญหาข้อใดที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างและอีกฝ่ายหนึ่งรับแล้ว ย่อมไม่เกิดเป็นประเด็นข้อพิพาท (ฎีกาที่ ๑๑๒๑/๒๕๑๑) ประเด็นข้อพิพาทจะต้องมาจากประเด็นแห่งคดีที่โจทก์จำเลยยกขึ้นอ้างในคำฟ้องและคำให้การ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ประเด็นข้อพิพาทเกิดจากประเด็นแห่งคดีตาม

คำฟ้องของโจทก์ซึ่งจำเลยให้การโต้แย้ง ส่วนประเด็นแห่งคดีตามคำฟ้องที่จำเลยมิได้ให้การโต้แย้งไว้หรือให้การยอมรับ ย่อมไม่เป็นประเด็นข้อพิพาทที่จะต้องนำสืบ (ฎีกาที่ ๗๔๔๗/๒๕๔๓)

ส่วน**ภาระการพิสูจน์**นั้น กฎหมายให้อำนาจศาลกำหนดในวันชี้สองสถาน เป็นการกำหนดโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔/๑ ซึ่งอาจกล่าวเป็นหลักการสั้นๆ ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ” (He who asserts must proof) เดิมเรียกสั้นๆ ว่า “หน้าที่นำสืบ” ปัจจุบันเรียกว่า “**ภาระการพิสูจน์**” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่บัญญัติขึ้นมาใหม่พร้อมกับการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๘๔/๑ ฉะนั้น ถ้าจะกล่าวให้ตรงกับถ้อยคำในปัจจุบันก็ต้องกล่าวว่า “**ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์**” ภาระการพิสูจน์ จึงหมายถึง **ภาระตามกฎหมายที่คู่ความมีหน้าที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงในประเด็นที่ตนกล่าวอ้าง** ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Legal Burden of Proof ภาระการพิสูจน์จะตรงข้ามกับ “หน้าที่นำสืบก่อน” (Order of Proof) หน้าที่นำสืบก่อน ศาลจะกำหนดขึ้นเพื่อความสะดวกในการพิจารณาเท่านั้น หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันเองได้ ศาลก็ต้องกำหนดให้โดยพิจารณาจากภาระการพิสูจน์เป็นสำคัญ

หน้าที่นำสืบก่อนมีความสำคัญน้อยกว่าภาระการพิสูจน์ เพราะเป็นเรื่องได้เปรียบเสียเปรียบในการชักค่านพยานเท่านั้น (เสียเปรียบในเชิงคดี) แต่ภาระการพิสูจน์เป็นเรื่องที่จะทำให้คู่ความในคดีแพ้ชนะกันเลยทีเดียว ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อคู่ความฝ่ายใดรับจะนำสืบก่อน ฝ่ายนั้นก็ตื่อนำสืบก่อนโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าตามรูปคดีฝ่ายตนจะมีหน้าที่นำสืบก่อนหรือไม่อย่างไรก็ดี แม้ฝ่ายที่รับนำสืบก่อนจะไม่นำพยานมาสืบ ศาลก็จะตัดสินให้อีกฝ่ายชนะคดีไม่ได้ ในเมื่อกฎหมายกำหนดหน้าที่ให้ฝ่ายหลังนี้มีภาระการพิสูจน์ (ฎีกาที่ ๘๘๘/๒๕๔๗) กรณีเช่นนี้ ศาลจึงต้องฟังพยานหลักฐานของฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ต่อไป*

จุดเริ่มต้น

การชี้สองสถาน จะเริ่มต้นจากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๘๒ ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากคู่ความได้ยื่นคำฟ้อง คำให้การ และคำให้การแก้ฟ้องแย้งถ้าหากมีแล้ว จากนั้นศาลต้องแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า **๑๕ วัน ซึ่งจะต้องมี ๑๕ วันเต็ม ไม่นับวันสุดท้าย** เช่น กำหนดวันชี้สองสถานในวันที่ ๑๗ มีนาคม อย่างช้าที่สุดต้องแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานในวันที่ ๑ มีนาคม ก็จะมีวันตรงกลางคือ วันที่ ๒ ถึงวันที่ ๑๖ ซึ่งได้ ๑๕ วันเต็มพอดี ถ้าวันที่ ๑ เป็นวันหยุดทำการ ก็ต้องแจ้งก่อนวันที่ ๑ จะไปแจ้งในวันเปิดทำการวันแรกเหมือนเช่นระยะเวลาตามกฎหมายแพ่งไม่ได้เพราะจะเหลือเวลาน้อยกว่า ๑๕ วัน

* ประมวล สุวรรณศร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (๒๕๑๗) น. ๔๔.

เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้ ที่ศาลไม่ต้องชี้สองสถาน

“(๑) จำเลยคนใดคนหนึ่งขาดนัดยื่นคำให้การ” หมายถึง คดีที่มีจำเลยหลายคน แต่มีบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ สำหรับจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การนั้น กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษให้โจทก์มีคำขอเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดี โดยขาดนัดได้ และศาลมีอำนาจพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การก็ได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่าจำเป็นอาจต้องสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์ไปฝ่ายเดียว ส่วนจำเลยที่ยื่นคำให้การ ศาลก็ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามปกติ จึงเห็นได้ว่าในคดีประเภทนี้มีกระบวนการพิจารณาแตกต่างกันในแต่ละคน กฎหมายจึงยกเว้นไม่ต้องชี้สองสถาน ส่วนในคดีที่มีจำเลยคนเดียวหรือหลายคนและทุกคนขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลชี้สองสถานไม่ได้อยู่แล้วเพราะไม่มีคำให้การที่จะนำมาเปรียบเทียบกับคำฟ้องได้ ไม่เกี่ยวกับข้อยกเว้นข้อ ๑ นี้

“(๒) คำให้การของจำเลยเป็นการยอมรับโดยชัดแจ้งตามคำฟ้องโจทก์ทั้งสิ้น” เมื่อจำเลยยื่นคำให้การยอมรับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์ทั้งสิ้นแล้ว ข้อเท็จจริงย่อมเป็นอันยุติไปตามคำรับนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ (๓) ศาลวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้โดยไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐานได้อีก ไม่มีกรณีที่ต้องใช้พยานหลักฐานในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง จึงไม่ต้องชี้สองสถาน เช่น โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินพิพาท จำเลยให้การยอมรับว่าเข้ามาอยู่ในที่ดินพิพาทจริง แต่ขอเวลาขนย้ายทรัพย์สินออกไปหรือขอค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ๕๐๐,๐๐๐ บาท ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์แล้ว ศาลไม่ต้องชี้สองสถาน หรือโจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้ จำเลยให้การรับว่าเป็นหนี้โจทก์จริงตามฟ้องแต่ขอผ่อนชำระหนี้เป็นรายเดือน ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์แล้ว ไม่ต้องชี้สองสถาน กรณีนี้ ศาลงดชี้สองสถาน งดสืบพยาน และพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีได้ทันที อย่างไรก็ตาม ถ้าคดีนั้นมีจำเลยหลายคน และทุกคนยื่นคำให้การ ต่อมาจำเลยบางคนตกลงกับโจทก์ได้และทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว ในส่วนของจำเลยอื่นซึ่งไม่ได้ตกลงด้วย ศาลสามารถชี้สองสถานในระหว่างโจทก์กับจำเลยคนที่ไม่ได้ตกลงยอมความต่อไปก็ได้

“(๓) คำให้การของจำเลยเป็นคำให้การปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ ซึ่งศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน” กรณีนี้เป็นเรื่องที่จำเลยให้การปฏิเสธชัดแจ้ง แต่เป็นการปฏิเสธลอยๆ ไม่มีเหตุผลของการปฏิเสธ จึงไม่มีข้อต่อสู้คดีที่จำเลยจะนำสืบพยานหลักฐานสนับสนุนได้ เมื่อศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องชี้สองสถาน ศาลก็งดชี้สองสถานได้ เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยให้ชำระหนี้เงินกู้ จำเลยให้การปฏิเสธว่าสัญญากู้เป็นเอกสารปลอมโดยไม่ให้เหตุผลว่าปลอมอย่างไร ถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธโดยชัดแจ้ง มีประเด็นข้อพิพาทว่า สัญญากู้เป็นเอกสารปลอมหรือไม่ โจทก์มีภาระการพิสูจน์

แต่จำเลยไม่ได้ให้การว่าปลอมอย่างไร เป็นคำให้การที่ไม่ได้อ้างเหตุผลแห่งการปฏิเสธ จำเลยจึงไม่มีสิทธินำสืบ ศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องชี้สองสถานและกำหนดนัดสืบพยานโจทก์ไปทันทีก็ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อยกเว้นข้อนี้เป็นดุลพินิจของศาล เนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า “ซึ่งศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน” ฉะนั้น ศาลอาจเห็นว่าจำเป็นต้องชี้สองสถานก็ได้ เพราะการที่จำเลยให้การปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น แม้ไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ แต่ก็ยังมีประเด็นข้อพิพาทอันเกิดจากคำฟ้องโจทก์อยู่ ฉะนั้น หากศาลเห็นว่าจำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน ศาลก็ชี้สองสถานได้

“(๔) ศาลเห็นสมควรวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้เสร็จไปทั้งเรื่องโดยไม่ต้องสืบพยาน” หมายถึง คดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะวินิจฉัยชี้ขาดได้โดยไม่ต้องสืบพยานอีก ซึ่งอาจเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายก็ได้ แต่ต้องมีผลทำให้คดีเสร็จไปทั้งเรื่อง เช่น ฟ้องโจทก์ขาดอายุความ ฟ้องโจทก์ขาดสาระสำคัญจนไม่อาจบังคับคดีให้ได้ หรือฟ้องโจทก์เป็นฟ้องซ้ำ ฟ้องซ้อน ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ หรือศาลไม่สามารถบังคับตามคำขอทำยฟ้องได้ เช่น ฟ้องขอให้บังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่มีข้อตกลงให้ถอนฟ้องคดีอาญาแผ่นดินซึ่งเป็นโมฆะ หรือให้จำเลยโอนที่ดินที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรให้แก่โจทก์ซึ่งศาลไม่อาจพิพากษาให้ได้เนื่องจากขัดต่อกฎหมายฯ

“(๕) คดีมีโนสาเร่ตามมาตรา ๑๘๙ หรือคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามมาตรา ๑๙๖” คดีทั้งสองประเภทนี้ ศาลต้องพิจารณาโดยรวบรัด ถ้าต้องชี้สองสถาน ก็จะผิดเจตนารมณ์ของกฎหมายไป จึงไม่ต้องชี้สองสถานและไม่มีข้อยกเว้นให้ศาลใช้ดุลพินิจชี้สองสถานเหมือนเช่นอนุมาตรา ๓ และ ๔

คดีมีโนสาเร่ตามมาตรา ๑๘๙ (๑) คือ คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสามแสนบาท เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระเงินกู้ไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท จำเลยให้การว่าไม่ได้กู้เงินโจทก์และสัญญากู้เป็นเอกสารปลอม ดังนี้ แม้มีประเด็นข้อพิพาท แต่ศาลก็ไม่ต้องชี้สองสถาน คดีมีโนสาเร่ตามมาตรา ๑๘๙ (๒) คือ คดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท เช่น คดีฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินมีค่าเช่าไม่เกินเดือนละ ๓๐,๐๐๐ บาท และจำเลยให้การต่อสู้ไว้ ถ้าไม่ใช่เป็นการต่อสู้ในเรื่องกรรมสิทธิ์ซึ่งมีทุนทรัพย์เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาทแล้ว ก็ยังถือว่าเป็นคดีมีโนสาเร่ตามมาตรา ๑๘๙ ไม่ต้องชี้สองสถาน คดีไม่มีข้อยุ่งยากตามมาตรา ๑๙๖ คือ คดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนและศาลรับเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ตามสัญญาเงินเกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท หรือฟ้องให้ชำระเงินตามตัวเงินเกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท และศาลรับฟ้องเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากซึ่งให้นำวิธีพิจารณาคดีมีโนสาเร่มาใช้

บังคับ ศาลก็ไม่ต้องชี้สองสถานเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การที่ศาลลงมติชี้สองสถานหมายถึงศาลไม่กำหนดประเด็นข้อพิพาทและกำหนดภาระการพิสูจน์เท่านั้น แต่ศาลก็มีอำนาจที่จะกำหนดให้ฝ่ายใดมี “หน้าที่นำสืบก่อน” ได้โดยพิจารณาจากภาระการพิสูจน์ เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ จำเลยให้การว่าชำระหนี้แล้ว ดังนี้ ประเด็นข้อพิพาทคือจำเลยชำระหนี้ให้โจทก์แล้วหรือไม่ จำเลยมีภาระการพิสูจน์ (เก็บไว้ในใจเท่านั้นไม่ต้องกำหนดออกมา) ศาลกำหนดให้จำเลยนำสืบก่อนแล้วให้โจทก์สืบแก้ได้ ถ้าให้โจทก์นำสืบก่อน โจทก์ย่อมเสียเปรียบเพราะต้องสืบต่อสู้เพื่อไว้โดยไม่รู้ว่าจำเลยจะนำสืบอย่างไร

“(๖) คดีที่ศาลเห็นว่ามีประเด็นข้อพิพาทไม่ยุ่งยาก...” กรณีนี้เป็นคดีแพ่งสามัญทั่วไป และจำเลยให้การปฏิเสธโดยมีเหตุผลแห่งการปฏิเสธด้วย ซึ่งสามารถชี้สองสถานได้ แต่เนื่องจากอาจมีประเด็นข้อพิพาทไม่ยุ่งยาก เช่น มีประเด็นข้อพิพาทเพียงประเด็นเดียวหรือมีหลายประเด็น แต่ก็ยังเป็นประเด็นไม่ยุ่งยาก เช่น ฟ้องเคลือบคลุมหรือไม่ ผิดสัญญาหรือไม่ คิดดอกเบี้ยได้เพียงใด ศาลลงมติชี้สองสถานได้ ส่วนคดีที่ศาลเห็นว่า “ไม่จำเป็นที่จะต้องชี้สองสถาน” หมายถึง คดีมีประเด็นข้อพิพาทยุ่งยาก แต่ศาลเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องชี้สองสถาน โดยกฎหมายให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจตามความเหมาะสมโดยพิจารณาจากรูปคดีในแต่ละคดีว่าจำเป็นต้องชี้สองสถานหรือไม่ เช่น คู่ความมีแนวโน้มตกลงกันได้ก่อนสืบพยานหรือถ้าชี้สองสถานไปอาจเป็นปัญหาในการวางรูปคดีสำหรับผู้พิพากษาที่จะต้องรับผิดชอบในการสืบพยานและทำคำพิพากษา ศาลก็อาจเห็นว่าไม่จำเป็นต้องชี้สองสถานก็ได้

วิธีการชี้สองสถาน

เมื่อศาลกำหนดนัดชี้สองสถานโดยแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๑๕ วันแล้วตามมาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง ขั้นตอนต่อไปก็ต้องปฏิบัติตามมาตรา ๑๘๓ กล่าวคือ “ในวันชี้สองสถาน ให้คู่ความมาศาล...” ถ้าไม่มาศาล ผลก็จะเป็นไปตามมาตรา ๑๘๓ ทวิ กล่าวคือ ให้ศาลทำการชี้สองสถานต่อไปได้โดยให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลได้ทราบกระบวนการพิจารณาในวันนั้นแล้ว แต่ไม่ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา “...และให้ศาลตรวจคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความ แล้วนำข้ออ้าง ข้อเถียง ที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความเทียบกันดู...” ศาลจะตรวจดูจากคำคู่ความซึ่งก็คือ คำฟ้อง คำให้การ หรือคำร้องทั้งหลายที่ตั้งประเด็นระหว่างคู่ความ ในส่วนของคำฟ้องจะมีข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา ส่วนคำให้การจะมีข้อเถียงหรือเรียกว่าข้อต่อสู้ แต่ข้อสำคัญก็คือ

* หน้าที่นำสืบก่อนกับหน้าที่นำสืบเป็นคนละความหมายกัน หน้าที่นำสืบก่อนเป็นเรื่องลำดับในการนำพยานเข้าสืบก่อนหลังเท่านั้น ส่วนหน้าที่นำสืบหรือในปัจจุบันเรียกว่า “ภาระการพิสูจน์” เป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่ผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงจะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบสนับสนุนตามข้อกล่าวอ้างของตน

ข้ออ้างหรือข้อเถียงดังกล่าวจะต้องปรากฏในคำคู่ความ ส่วนคำแถลงของคู่ความ ศาลสอบถามเพื่อนำมาประกอบคำคู่ความที่ได้ยื่นต่อศาลไว้แล้วเท่านั้น ศาลจะสอบถามเพื่อตั้งประเด็นเพิ่มเติมขึ้นใหม่ไม่ได้ (ฎีกาที่ ๔๕๐๓/๒๕๒๓, ๘๖๒/๒๕๑๐) เช่น โจทก์ฟ้องแบ่งแยกที่ดินกึ่งหนึ่งจำเลยให้การว่าครอบครองที่ดินเป็นส่วนสัดแล้ว แต่มิได้ระบุว่าเป็นส่วนสัดจำนวนเนื้อที่ฝ่ายละเท่าใด เป็นคำให้การที่ไม่ชัดแจ้ง ไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๗๗ วรรคสอง จึงไม่ก่อให้เกิดประเด็นพิพาท แต่ต่อมาจำเลยจะแถลงต่อศาลถึงส่วนสัดของที่ดินที่จำเลยได้ครอบครองก็ตาม คำแถลงดังกล่าวมิใช่คำให้การย่อมไม่ก่อให้เกิดประเด็นพิพาท (ฎีกาที่ ๖๕๒/๒๕๔๑) ฟ้องเคลือบคลุมเป็นฟ้องที่ไม่ชอบมาตั้งแต่แรก ประเด็นตามคำฟ้องจึงไม่เกิด แม้ศาลมีอำนาจสอบถามคู่ความเพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาท แต่การสอบถามนั้นก็ต้องตรวจจากคำคู่ความที่ชอบแล้วเท่านั้น หากเป็นคำคู่ความที่ไม่ชอบเสียแล้ว แม้คู่ความจะแถลงเป็นประการใด ก็ไม่อาจทำให้คำคู่ความนั้นกลับเป็นคำคู่ความที่ชอบและไม่อาจมีประเด็นเกิดขึ้นตามที่ศาลสอบถามและตามที่คู่ความแถลง (ฎีกาที่ ๑๒๒-๑๓๐/๒๕๒๙)

ในการกำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้น ศาลจะกำหนดนอกเหนือคำฟ้องคำให้การไม่ได้ เช่น กรณีพิพาทกันเกี่ยวกับที่ดิน การที่จำเลยต่อสู้ว่าที่ดินพิพาทเป็นของจำเลยมาตั้งแต่ต้น คดีย่อมไม่มีประเด็นข้อพิพาทในเรื่องการแย่งการครอบครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๗๕ และไม่มีประเด็นในเรื่องการครอบครองปรปักษ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๘๒ เพราะการแย่งการครอบครองหรือการครอบครองปรปักษ์จะมีได้ก็แต่ในที่ดินของผู้อื่นเท่านั้น มิใช่ในที่ดินของตนเอง (ฎีกาที่ ๔๖๐๗/๒๕๔๐ (ป)) (ฎีกาที่ ๔๙๓๖/๒๕๓๖, ๑๕๖/๒๕๓๗, ๖๓๑๓/๒๕๓๗, ๓๓๘๗/๒๕๓๘, ๖๖๙๒/๒๕๓๙, ๔๓๖/๒๕๔๔, ๒๖๑/๒๕๔๕) การแย่งการครอบครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๗๕ จะมีได้ก็แต่ในที่ดินของผู้อื่นเท่านั้น เมื่อจำเลยให้การว่าที่ดินพิพาทเป็นของจำเลยโดยจำเลยครอบครองมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๑ จนถึงปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยเป็นเจ้าของครอบครองที่ดินพิพาทมาแต่ต้น โดยจำเลยไม่ได้กล่าวอ้างว่าแย่งการครอบครองมาจากผู้ใด คดีจึงไม่มีประเด็นข้อพิพาทว่าจำเลยแย่งการครอบครอง ไม่จำต้องวินิจฉัยว่าโจทก์ทั้งสองฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครองเกินกว่า ๑ ปี นับแต่เวลาถูกแย่งการครอบครองหรือไม่ (ฎีกาที่ ๔๔๐๑/๒๕๖๑)

โจทก์ฟ้องว่าโจทก์เป็นผู้มีสิทธิครอบครองในที่ดินพิพาท ต่อมาจำเลยทั้งสามบุกรุกเข้าไปล้อมรั้วและรื้อบ้านของโจทก์ซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินพิพาท โจทก์ห้ามปรามแล้ว แต่จำเลยทั้งสามไม่ฟัง ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย ขอให้บังคับจำเลยทั้งสามและบริวารออกไปจากที่ดินของโจทก์และให้ร่วมกันชดเชยค่าเสียหาย จำเลยทั้งสามให้การว่าที่ดินพิพาทไม่ใช่ของโจทก์ แต่เป็นของจำเลยที่ ๓ โดยซื้อมาจาก ข. ดังนี้ ตามคำให้การของจำเลยทั้งสามดังกล่าว

กำหนดประเด็นข้อพิพาทเพิ่มขึ้นก็ตาม เช่น คดีนี้โจทก์เรียกจำเลยร่วมเข้ามาในคดี หลังจากศาลชั้นต้นชี้สองสถานแล้ว เมื่อจำเลยร่วมให้การต่อสู้เรื่องอายุความไว้ การที่ศาลชั้นต้นไม่ได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทใหม่ในเรื่องอายุความตามข้อต่อสู้ของจำเลยร่วมและจำเลยร่วมไม่ได้คัดค้าน จะถือว่าจำเลยร่วมพอใจในประเด็นข้อพิพาทเพียงเท่าที่ศาลชั้นต้นกำหนดไว้ไม่ได้ คดีจึงมีประเด็นเรื่องอายุความ การที่ศาลอุทธรณ์ยกอายุความขึ้นวินิจฉัย จึงไม่เป็นการวินิจฉัยนอกประเด็น (ฎีกาที่ ๙๗/๒๕๓๘)

ที่มาของประเด็นข้อพิพาท

๑. คำฟ้อง

๒. คำให้การ

ในการดำเนินคดีแพ่งนั้น ปกติจะเริ่มต้นด้วยคำฟ้อง โดยโจทก์ต้องตั้งประเด็นข้อกล่าวหามาให้ชัดว่าจำเลยกระทำการอะไรแก่โจทก์บ้าง และขอให้ศาลบังคับแก่จำเลยอย่างไร ส่วนจำเลยนั้น ถ้าจะสู้ความกับโจทก์ จะต้องให้การตอบข้อหาของโจทก์ให้ชัดทุกข้อข้อไหนไม่ให้การถึง ถือว่ายอมรับข้อนั้น ไม่เป็นประเด็นข้อพิพาท เพราะในคดีแพ่งถือหลักว่า “ไม่ปฏิเสธถือว่ารับ” ต่างจากคดีอาญาที่ถือหลักว่า “นิ่งเฉยเสียถือว่าปฏิเสธ” เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบเนื่องจากทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยให้การปฏิเสธเพียงว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความ แม้จะกล่าวไว้ในตอนแรกในคำให้การว่า “นอกจากนี้ให้การนี้ถือว่าให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์” ก็ถือไม่ได้ว่าจำเลยให้การถึงเรื่องที่โจทก์อ้างว่าจำเลยกระทำละเมิด คดีมีประเด็นเฉพาะเรื่องอายุความเท่านั้น

ส่วนข้อไหนปฏิเสธ ก็ต้องปฏิเสธโดยชัดแจ้ง หากปฏิเสธไม่ชัดแจ้งถือว่ารับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์ในข้อนั้น เช่น ให้การว่า โจทก์จะมีอำนาจฟ้องหรือไม่ จำเลยไม่ทราบไม่รับรอง ถือว่าให้การปฏิเสธไม่ชัดแจ้ง คดีไม่มีประเด็นข้อพิพาทในเรื่องอำนาจฟ้อง ก็เท่ากับรับว่าโจทก์มีอำนาจฟ้องนั่นเอง

เมื่อให้การปฏิเสธชัดแจ้งแล้ว แม้ไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ ก็ยังถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธและเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทตามคำฟ้อง **ส่วนจำเลยเมื่อไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ ก็ไม่มีประเด็นใดที่จะนำสืบพยานตามที่ปฏิเสธ** คงมีสิทธิเพียงสืบพยานหักล้างพยานโจทก์เท่านั้น ซึ่งก็คือนำสืบปฏิเสธในทางลบได้เพียงว่าไม่ได้ทำ ไม่มีสิ่งนั้นเกิดขึ้น ฯลฯ จะนำสืบข้อเท็จจริงเข้ามาถึงเหตุที่ไม่ได้ทำ ไม่ได้เกิดขึ้นไม่ได้เพราะไม่ได้ให้แนวทางต่อสู้ไว้ตั้งแต่แรก ถ้ายอมให้นำสืบได้ จำเลยสามารถนำสืบได้ทุกเหตุผลในโลกนี้โดยที่โจทก์ไม่มีทางนำสืบแก้ตัวล่วงหน้าได้เลย (การสืบพยานหักล้างกับการสืบพยานตามประเด็นที่ให้การต่อสู้ไว้มีความแตกต่างกัน จะได้อธิบายไว้ในเรื่องภาระการพิสูจน์)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ในกรณีจำเลยให้การปฏิเสธชัดเจน ไม่ว่าจะมีความผิดแห่งการปฏิเสธหรือไม่ ย่อมเกิดประเด็นข้อพิพาทตามคำฟ้องโจทก์เสมอ โจทก์มีภาระการพิสูจน์ แต่ถ้าจำเลยให้การรับข้ออ้างตามคำฟ้องโจทก์โดยยกข้อเท็จจริงใหม่ขึ้นต่อสู้ โจทก์ไม่มีหน้าที่รับหรือปฏิเสธ (การไม่ปฏิเสธจึงไม่ถือเป็นการรับ) ข้อเท็จจริงใหม่ที่จำเลยยกขึ้นต่อสู้จึงเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทเสมอ และจำเลยมีภาระการพิสูจน์ประเด็นนั้น อย่างไรก็ตาม ถ้าโจทก์แถลงรับข้อเท็จจริงนั้นขึ้นมา ข้อเท็จจริงก็รับฟังตามคำรับนั้นได้เลย ไม่มีประเด็นข้อพิพาทตามข้อต่อสู้ใหม่ของจำเลย และจำเลยไม่มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นนั้นอีก

อนึ่ง ในการกำหนดประเด็นข้อพิพาท นอกจากต้องพิจารณาจากคำฟ้องและคำให้การแล้ว ยังต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ดังนั้นแม้จำเลยจะให้การในทำนองว่า จดทะเบียนสมรสโดยสุจริต แต่การสมรสซ้อนย่อมตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น โดยไม่ต้องพิจารณาว่า จดทะเบียนโดยสุจริตหรือไม่ **จึงไม่อาจกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทได้ว่าจำเลยสมรสโดยสุจริต (ฎีกาที่ ๖๙๒๔/๒๕๖๐)** นอกจากนี้ อาจมีบางกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องชี้ขาดแม้คู่ความไม่ได้ตั้งประเด็นมาก็ตาม เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๐ วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ให้ศาลซึ่งพิจารณาคดีฟ้องหย่านั้นชี้ขาดด้วยว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด” และมาตรา ๑๕๒๒ วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าหย่าโดยคำพิพากษาของศาลหรือในกรณีที่สัญญาหย่ามิได้กำหนดเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ ให้ศาลเป็นผู้กำหนด” **ศาลจึงอาจกำหนดประเด็นเหล่านี้เพื่อให้คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าสืบด้วยก็ได้** และไม่เป็นการพิพากษาเกินคำขอ (ฎีกาที่ ๖๔๗๑/๒๕๔๘, ๕๕๓๕/๒๕๕๘)*

ฎีกาที่ ๖๙๒๔/๒๕๖๐ มีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ว่า ที่ศาลชั้นต้นกำหนดประเด็นข้อพิพาทว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างผู้ตายกับจำเลยเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อนตกเป็นโมฆะหรือไม่ ในข้อนี้จำเลยให้การต่อสู้ว่า จำเลยเชื่อโดยสุจริตว่าผู้ตายไม่เคยจดทะเบียนสมรสกับใครมาก่อน ศาลชั้นต้นจึงต้องกำหนดประเด็นข้อพิพาทว่า การสมรสระหว่างจำเลยกับผู้ตายเป็นการสมรสซ้อนโดยสุจริตหรือไม่ **เห็นว่า** การกำหนดประเด็นข้อพิพาทในคดี ศาลต้องพิจารณาจากคำฟ้อง คำให้การ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย มิใช่พิจารณาจากคำฟ้องและคำให้การเท่านั้น ดังนั้นแม้ในคำให้การของจำเลยจะให้การตั้งประเด็นต่อสู้มาแต่ต้นว่าผู้ตายแจ้งกับจำเลยว่าเป็นโสดยังไม่ได้แต่งงาน จำเลยจึงตกลงจดทะเบียนสมรสแต่งงานอยู่กับผู้ตายมานานถึง ๓๕ ปี โดยเข้าใจว่าผู้ตายมิได้มีภริยามาก่อนก็ตาม แต่เมื่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๒ บัญญัติถึงเงื่อนไขการสมรสว่า

* คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ ส่วนวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว เล่ม ๙ ปี ๒๕๖๔ หน้า ๔๓.

ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้ และในมาตรา ๑๔๙๕ (เดิม) บัญญัติว่า การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ ตกเป็นโมฆะ โดยกฎหมายมิได้บัญญัติว่าการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ จะต้องกระทำโดยสุจริตหรือไม่ ดังนั้นหากชายหรือหญิงทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ว่าจะกระทำโดยสุจริตหรือไม่ ย่อมตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น

โจทก์ฟ้องจำเลยขอให้เพิกถอนการสมรสที่ตกเป็นโมฆะ เพราะผู้ตายจดทะเบียนสมรสกับจำเลยในขณะที่ผู้ตายมี บ. เป็นคู่สมรสอยู่แล้ว การจดทะเบียนสมรสระหว่างผู้ตายกับจำเลยจึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงจำเลยว่าได้จดทะเบียนสมรสกับผู้ตายเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อนโดยสุจริต ไปกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทและกำหนดประเด็นข้อพิพาทว่าการจดทะเบียนสมรสของพลตรี อ. กับจำเลยเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ตกเป็นโมฆะตามฟ้องหรือไม่ จึงถูกต้องและชอบด้วยกฎหมายแล้ว

ที่นี้เรามาดูรายละเอียดของที่มาของประเด็นข้อพิพาท

๑. คำฟ้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๗๒ วรรคสอง บัญญัติว่า “คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นนั้น”

คำฟ้องที่จะเกิดประเด็นข้อพิพาทจะต้องประกอบไปด้วย

(๑) **สภาพแห่งข้อหา** หมายถึง ข้อเท็จจริงที่ว่าโจทก์จำเลยมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันอย่างไรตามกฎหมายแพ่งและโจทก์มีสิทธิเหนือจำเลยอย่างไรในกรณีนี้ เช่น โจทก์เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นคู่สัญญา เป็นคู่สมรส เป็นบิดาผู้ใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์ เป็นทายาทผู้ที่ได้รับมรดก ฯลฯ สภาพแห่งข้อหาจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าประเด็นแห่งคดีจะเป็นเรื่องใด เช่น เรื่องผิดสัญญาละเมิด ทรัพย์สิน ที่ดิน กรรมสิทธิ์รวม ครอบครอง มรดก ฯลฯ

(๒) **ข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา** หมายถึง ข้อเท็จจริงที่ว่าจำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอันเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ เช่น จำเลยไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญา จำเลยไม่ส่งมอบทรัพย์สินคืนโจทก์ จำเลยกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหาย จำเลยไม่อุบการละเมิดโจทก์ และมีผู้ (กับสามีผู้อื่น) หรือเป็นผู้ (กับภริยาผู้อื่น) ดังนี้ เป็นต้น

(๓) **คำขอบังคับ** คือ คำขอท้ายฟ้องที่ขอให้บังคับจำเลย เช่น ขอให้ชำระหนี้ให้ส่งมอบทรัพย์สิน ให้ชำระค่าสินไหมทดแทน ให้ออกจากที่ดินพิพาท ให้พิพากษาหย่าขาดจากกัน ฯลฯ

แม้คู่ความที่ไม่มาศาล ไม่มีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทและภาระการพิสูจน์ที่ศาลกำหนดไว้ในวันไม่ถูกต้อง แต่กฎหมายก็เปิดช่องไว้ว่า “...เว้นแต่เป็นกรณีที่**ไม่สามารถมาศาลได้ในวันชี้สองสถาน** เพราะเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้...” เช่น ไม่สามารถมาศาลได้เนื่องจากเจ็บป่วยกะทันหัน หรือได้รับอุบัติเหตุระหว่างการเดินทาง หรือเกิดภัยพิบัติเส้นทางปิดขาด “...หรือเป็นการคัดค้านในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน...” กรณีนี้แม้การไม่มาศาล จะไม่ปรากฏเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ แต่ถ้าเป็นการคัดค้านในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ก็คัดค้านได้ เช่น คัดค้านในเรื่องเขตอำนาจศาล หรืออำนาจฟ้องของโจทก์ แต่ไม่รวมถึงเรื่องอายุความในคดีแพ่งซึ่งไม่ถือเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน “...ในกรณีเช่นนี้ให้นำมาตรา ๑๘๓ **วรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม**” หมายความว่า ถ้าเข้าข้อยกเว้นดังที่กล่าวมาข้างต้น แม้คู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน คู่ความก็ยังมีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทหรือภาระการพิสูจน์ที่ศาลกำหนดไว้ในวันไม่ถูกต้อง โดยยื่นคำร้องต่อศาลภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ศาลสั่งกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบ และให้ศาลชี้ขาดคำคัดค้านนั้นก่อนวันสืบพยาน คำชี้ขาดคำคัดค้านดังกล่าวให้อยู่ภายใต้บังคับมาตรา ๒๒๖

หมวด ๑

หลักทั่วไป

การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง

มาตรา ๘๔ การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีใดจะต้องกระทำโดยอาศัยพยานหลักฐานในสำนวนคดีนั้น เว้นแต่

- (๑) ข้อเท็จจริงซึ่งรู้กันอยู่ทั่วไป
- (๒) ข้อเท็จจริงซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือ
- (๓) ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับหรือถือว่ารับกันแล้วในศาล

ปัญหาข้อเท็จจริง/ปัญหาข้อกฎหมาย

“การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีใด จะต้องกระทำโดยอาศัยพยานหลักฐาน...”

เฉพาะการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้นที่ต้องอาศัยพยานหลักฐาน เช่น ปัญหาข้อเท็จจริง

* มาตรา ๘๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๓) พ.ศ. ๒๕๕๐

ที่ว่า จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินโจทก์หรือไม่ ศาลต้องอาศัยพยานหลักฐานในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าว ส่วนการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย ศาลสามารถวินิจฉัยได้เองโดยอาศัยความรู้ของศาลเอง ไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐาน เช่น ศาลวินิจฉัยข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติแล้วว่า จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินโจทก์จริง แต่หนังสือสัญญากู้ยืมเงินไม่ได้ปิดอากรแสตมป์ มีปัญหาข้อกฎหมายว่าสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ ถือเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ศาลวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐาน และถ้าปัญหาข้อกฎหมายนั้นเกี่ยวกับเรื่องอำนาจฟ้อง ถือเป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลมีอำนาจวินิจฉัยได้เองโดยคู่ความไม่จำเป็นต้องยกขึ้นกล่าวอ้าง

ปัญหาข้อเท็จจริง คือ ปัญหาที่คู่ความโต้เถียงกันว่า อีกฝ่ายหนึ่งกระทำการหรือละเว้นกระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องรับผิดชอบหรือไม่ หรือได้กระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิของอีกฝ่ายหรือไม่ เช่น จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินโจทก์หรือไม่ ชำระหนี้แล้วหรือไม่ จำเลยขับรถยนต์โดยประมาทชนโจทก์ได้รับบาดเจ็บหรือไม่ โจทก์ได้รับความเสียหายหรือไม่เพียงใด ถ้าเป็นคดีอาญา เช่น จำเลยเป็นคนร้ายบุกรุกเข้าไปในเคหสถานหรือไม่ จำเลยข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายหรือไม่ จำเลยใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายหรือไม่ เหล่านี้เป็นปัญหาข้อเท็จจริง ถ้าไม่อาศัยพยานหลักฐาน ศาลก็ไม่อาจวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวได้ ศาลฎีกาวินิจฉัยคดีแพ่งเรื่องหนึ่งว่า ศาลชั้นต้นดลสืบพยานและพิพากษาให้จำเลยเปิดทางจำเป็นโดยกำหนดความกว้างให้ ๓.๒๕ เมตร โดยไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าเหตุใดศาลชั้นต้นจึงกำหนดเช่นนั้น และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๔๙ วรรคสาม บังคับไว้ว่า ทางจำเป็นต้องเลือกให้พอสมควรแก่ความจำเป็นของผู้มีสิทธิผ่านกับให้คำนึงถึงที่ดินที่ล้อมอยู่ให้เสียหายแต่น้อยที่สุดที่จะเป็นได้ ซึ่งล้วนแล้วแต่จะต้องอาศัยข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอวินิจฉัยชี้ขาดคดี กรณีจึงต้องให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงต่อศาลเสียก่อน การที่ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วเห็นว่า คดีพอวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องสืบพยาน จึงให้งดสืบพยานโจทก์และจำเลยแล้วพิพากษาให้จำเลยเปิดทางจำเป็นกว้าง ๓.๒๕ เมตร จึงเป็นการไม่ชอบ (ฎีกาที่ ๔๙๓๗/๒๕๔๐)

ส่วนปัญหาข้อกฎหมาย เป็นเรื่องของการปรับตัวบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง หรืออาจจะเรียกว่าปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมายก็ได้ ความหมายไม่ต่างกัน กล่าวคือ เมื่อข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติแล้ว ผู้พิพากษาจะนำข้อเท็จจริงนั้นไปปรับเข้ากับตัวบทกฎหมาย เพื่อให้เกิดผลแพ้ชนะกัน สมัยก่อนจะพูดกันติดปากว่า นำข้อเท็จจริงไปหารีอกับตัวบทกฎหมาย

* การปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมายเช่นนี้ ภาษาโบราณเรียกว่า “**ประเด้นหารีอบท**” ซึ่งมีที่มาจาก การปฏิบัติงานของผู้พิพากษาที่ว่าเมื่อข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติแล้วผู้พิพากษาก็ต้องนำข้อเท็จจริงนั้นไปหารีอกับตัวบทกฎหมาย และใช้ในความหมายของการปรับตัวบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการตีความตัวบทกฎหมาย “ประเด้นหารีอบท” เป็นถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. ๑๑๓ ปัจจุบันในการทำงานจริง ไม่มีใครใช้คำนี้แล้ว ยังคงตกค้างอยู่ในทางตำราเท่านั้น

ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “**ประเด็นหารีอบท**” เช่น ข้อเท็จจริงฟังยุดิว่า จำเลยใช้ธนบัตรปลอมไปซื้อสร้อยคอทองคำจากร้านผู้เสียหายได้ไป ๒ เส้น (ข้อเท็จจริง) ถือว่าจำเลยหลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จและโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวง การกระทำของจำเลยจึงเป็นความผิดฐานฉ้อโกง (ข้อกฎหมาย) ข้อเท็จจริงรับฟังยุดิแล้วจำเลยใช้โทรศัพท์ซึ่งมีสายไฟสองสายต่อพ่วงเข้ากับโทรศัพท์ในตู้โทรศัพท์สาธารณะของผู้เสียหายแล้วโทรศัพท์ออกไป (ข้อเท็จจริง) เห็นว่า สัญญาณโทรศัพท์เป็นกระแสไฟฟ้าที่แปลงมาจากเสียงพูดเคลื่อนที่ไปตามสายลวดตัวนำจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง การที่จำเลยลอบใช้สัญญาณโทรศัพท์ของผู้เสียหายเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ (ข้อกฎหมาย) (ฎีกาที่ ๔๙๔๔/๒๕๔๙) ข้อเท็จจริงได้ความว่า หลังจากจำเลยเป็นหนี้โจทก์แล้ว จำเลยโอนที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินอย่างเดียวของจำเลยให้ญาติของจำเลยไป (ข้อเท็จจริง) จึงเป็นการทำนิติกรรมโดยรู้อยู่ว่าจะเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เมื่อเป็นการโอนให้โดยเสน่หา โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องเพิกถอนการโอนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๓๗ (ข้อกฎหมาย) เป็นต้น

ปัญหาข้อกฎหมายอาจอยู่ในประเด็นอื่น ๆ ก็ได้ เช่น การกระทำความผิด (ยุดิแล้ว) เป็นกรรมเดียวหลายบทหรือหลายกรรมต่างกัน เป็นปัญหาข้อกฎหมาย (ฎีกาที่ ๓๙๑๘/๒๕๖๐) การเพิ่มโทษจำเลยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เป็นปัญหาข้อกฎหมาย (ฎีกาที่ ๑๒๓๓๓/๒๕๕๘)

คำเบิกความของจำเลยเป็น “ข้อสำคัญในคดีหรือไม่” เป็นปัญหาข้อกฎหมายเพราะการวินิจฉัยว่าเป็นข้อสำคัญในคดีหรือไม่ มิได้อาศัยจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอว่าจริงหรือไม่จริง แต่เป็นความเห็นของศาลเองที่จะต้องวินิจฉัยถึงประเด็นในคดีที่เป็นข้อพิพาทประกอบด้วยหลักกฎหมายแล้วจึงชี้ขาดว่าสำคัญหรือไม่สำคัญ คู่ความจะนำสืบได้เพียงกันว่าสำคัญหรือไม่สำคัญเสียเองหาได้ไม่ (ฎีกาที่ ๗๐๐/๒๕๐๖ (ป))

ปัญหาที่ว่า ฟ้องโจทก์เคลือบคลุมหรือไม่ หรือฟ้องแย้งของจำเลยเกี่ยวกับฟ้องเดิมหรือไม่ ศาลวินิจฉัยได้โดยอ่านจากคำฟ้องและคำให้การของจำเลยซึ่งยุดิตตามคำฟ้องคำให้การแล้ว จึงเป็นปัญหาข้อกฎหมายเช่นกัน (ฎีกาที่ ๑๒๒๑/๒๕๖๐)

ส่วนปัญหาว่า โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ ฟ้องโจทก์ขาดอายุความหรือไม่ เหล่านี้หากข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุดิแล้ว ถือเป็นปัญหาข้อกฎหมายเช่นกัน แต่ถ้ายังเถียงข้อเท็จจริงกันอยู่ เช่น โจทก์มีหนังสือบอกกล่าวผู้ค้ำประกันหรือผู้จำนองก่อนหรือไม่ โจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะฟ้องจะต้องใช้คำสินไหมทดแทนตั้งแต่เมื่อใด เหล่านี้ถือเป็นปัญหาข้อเท็จจริง

[เกร็ดความรู้เพิ่มเติม : แม้ตามคำให้การของจำเลยจะมีการยกถ้อยคำเรื่องอำนาจฟ้องขึ้นมา แต่ก็มีใช้ว่าจะปัญหาข้อกฎหมายไปเสียทั้งหมด ต้องดูเนื้อหาหรือเหตุผลที่ยกขึ้นต่อสู้ด้วยเพราะบางครั้งจำเลยอาจใช้ถ้อยคำว่า โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องไปทุกประเด็นที่ต่อสู้ เช่น ให้การว่าจำเลยไม่ได้กู้ยืมเงินโจทก์ โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง หรือไม่ได้ทำละเมิดต่อโจทก์ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหาย อย่างนี้ถือว่าเป็นปัญหาข้อเท็จจริง ในทางปฏิบัติ

ศาลจะไม่ตั้งประเด็นว่า โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ แต่จะตั้งประเด็นว่า จำเลยกู้ยืมเงินโจทก์หรือไม่ จำเลยทำละเมิดต่อโจทก์หรือไม่ แต่ถึงแม้จะตั้งประเด็นว่า โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ ก็ยังต้องถือว่าเป็นปัญหาข้อเท็จจริงอยู่ดี เพราะต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติก่อนว่าจำเลยกู้ยืมหรือทำละเมิดหรือไม่จึงจะวินิจฉัยเรื่องอำนาจฟ้องได้ **ข้อสังเกต** ในการอุทธรณ์ฎีกา ถ้าเป็นปัญหาข้อกฎหมาย จะไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกา แต่คู่ความก็มักจะตั้งประเด็นอุทธรณ์ฎีกาเสมือนว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายแต่แท้จริงแล้วเป็นปัญหาข้อเท็จจริง ศาลฎีกาใช้ถ้อยคำว่า “อุทธรณ์ของโจทก์ (จำเลย) เป็นการโต้เถียงข้อเท็จจริงเพื่อนำไปสู่ปัญหาข้อกฎหมาย ถือว่าอุทธรณ์ (ฎีกา) ในปัญหาข้อเท็จจริง จึงต้องห้ามอุทธรณ์ (ฎีกา)]

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาข้อกฎหมายอีกประการหนึ่งคือ **“การตีความตัวบทกฎหมาย”** หมายถึง การค้นหาเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้นๆ เช่น ศาลฎีกาตีความคำว่า “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ จะถือตามความหมายเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒ (๔) ไม่ได้ แม้ผู้ตายมีส่วนประมาท แต่ผู้ร้องซึ่งเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายก็มีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา ๔๔/๑ ได้ (ฎีกาที่ ๕๔๐๐/๒๕๖๐ (ป)) ตีความคำว่า วันสืบพยานตามมาตรา ๘๘ วรรคสอง หมายถึง วันที่ได้มีการสืบพยานกันจริงๆ หากศาลเลื่อนคดีไป ก็ไม่ถือเป็นวันสืบพยานตามความหมายดังกล่าว (ฎีกาที่ ๒๓๑๙/๒๕๔๐)

นอกจากปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายที่อยู่ในลักษณะของ **“ปัญหา”** ที่ศาลต้องวินิจฉัยแล้ว หากกล่าวแยกย่อยลงไปอีก ก็จะเหลือเพียงคำว่า **“ข้อเท็จจริง”** กับ **“ข้อกฎหมาย”** กล่าวคือ ถ้าข้อเท็จจริงนั้นเกิดปัญหาให้ต้องวินิจฉัยอันเนื่องจากฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างแต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ คู่ความก็ต้องนำสืบพยานหลักฐานนั้น ถ้าไม่นำสืบ ศาลก็ไม่สามารถวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้ เว้นแต่เป็นข้อเท็จจริงประเภทที่ไม่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘๔ (๑) (๒) หรือ (๓) ส่วน **“ข้อกฎหมาย”** นั้น ถ้าเป็นปัญหาให้ศาลต้องวินิจฉัยเนื่องจากคู่ความฝ่ายหนึ่งยกอ้างขึ้นมาและอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับย่อมเป็นปัญหาข้อกฎหมายซึ่งศาลสามารถวินิจฉัยได้โดยอาศัยความรู้ของศาลเอง แต่อย่างไรก็ตาม แม้ข้อกฎหมายเป็นสิ่งที่ศาลรู้เอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า คู่ความจะต้องยกขึ้นกล่าวอ้าง คู่ความยังต้องกล่าวอ้างมาในคำคู่ความอยู่ มิฉะนั้น ศาลวินิจฉัยไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๘๓ วรรคหนึ่ง กล่าวไว้ว่า **“...ข้อกฎหมาย...ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คำคู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท...”** จะเห็นได้ว่า คู่ความต้องยกขึ้นกล่าวอ้างก่อน ศาลจึงจะวินิจฉัยได้ เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญา จำเลยให้การต่อสู้ว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุมโดยให้เหตุผลขัดแย้ง ดังนี้ ถือว่าจำเลยยกข้อกฎหมาย

ความแพ่ง มาตรา ๕๙ (ฎีกาที่ ๓๘๒/๒๕๐๖) โจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมที่จำเลยที่ ๑ กับจำเลยที่ ๒ ทำไว้ ก่อนสืบพยาน โจทก์กับจำเลยที่ ๑ ตกลงทำพิสูจน์ลายมือของจำเลยที่ ๒ ในเอกสารที่ตกลงกันโดยจำเลยที่ ๒ มิได้ตกลงตามคำทำด้วย หากผลปรากฏว่าจำเลยที่ ๑ เป็นฝ่ายแพ้ตามคำทำ ข้อตกลงทำกันระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ ๑ คงมีผลบังคับเฉพาะในระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ ๑ เท่านั้น หากมีผลบังคับถึงจำเลยที่ ๒ ด้วยไม่ เพราะกระบวนการพิจารณาที่จำเลยที่ ๑ กระทำไปเป็นที่เสื่อมเสียแก่จำเลยที่ ๒ ซึ่งเป็นคู่ความร่วมมือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๙ (๑) โจทก์ย่อมมีหน้าที่นำสืบให้ฟังได้ตามที่โจทก์กล่าวอ้าง ดังนั้นคดีระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ ๒ จึงต้องมีการสืบพยานกันต่อไป (ฎีกาที่ ๑๗๑๓-๑๗๑๔/๒๕๒๓)

ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับหรือถือว่ารับกันแล้วในศาล อาจมีได้ในคดีแพ่งและคดีอาญาแบ่งพิจารณาได้ดังนี้

๑) คำรับในคดีแพ่ง

๑.๑) คำรับตามคำให้การตามมาตรา ๑๗๗ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ให้จำเลยแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือบางส่วน รวมทั้งเหตุผลแห่งการนั้น” หากจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงตามข้ออ้างของโจทก์ ศาลรับฟังข้อเท็จจริงนั้นได้โดยโจทก์ไม่ต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ แต่หากจำเลยปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่โจทก์กล่าวอ้าง ในกรณีที่โจทก์ฟ้องมาหลายข้อ จำเลยไม่ให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ในข้อใด ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงในข้อนั้น ศาลรับฟังข้อเท็จจริงได้โดยไม่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานอีก

คำรับตามคำให้การของจำเลย มี ๒ กรณี

กรณีแรก คือ คำรับโดยตรง หมายถึง ยอมรับตรงๆ ในคำให้การว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่โจทก์ฟ้อง เช่น ยอมรับว่าโจทก์เป็นเจ้าของรวมจริง แต่โจทก์ไม่ได้ครอบครองเป็นส่วนสัด หรือยอมรับว่าโจทก์เป็นสามีจำเลยจริง แต่จำเลยชายที่ดิ้นไปโดยได้รับความยินยอมจากโจทก์แล้ว หรือยอมรับว่าทำละเมิดจริง แต่ค่าเสียหายสูงเกินไป ฯลฯ

โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญากู้เงินโจทก์จำเลยให้การรับว่าได้ทำสัญญากู้เงินโจทก์จริง แต่ต่อสู่ว่าคู่สัญญาตกลงกันให้ชำระเป็นข้าวเปลือก คดีจึงฟังได้ว่าจำเลยกู้เงินโจทก์โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือจริงตามฟ้อง ไม่จำเป็นต้องอาศัยฟังเอกสารอีก (ฎีกาที่ ๑๑๘๘/๒๕๑๐) โจทก์ฟ้องบังคับจำเลยตามสัญญากู้ จำเลยรับว่าได้ทำสัญญากู้ตามฟ้องไปจริงแต่เมื่อคิดจำนวนดอกเบี้ยซึ่งโจทก์เรียกเกินอัตราตามกฎหมายที่จำเลยได้ชำระโจทก์ไปแล้วยังเป็นจำนวนเกินกว่าต้นเงินกู้เสียอีก ขอให้เอามาหักกลบลบหนี้กัน โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องเรียกอีก ดังนี้ เท่ากับจำเลยให้การ

รับแล้วว่าจำเลยยังมีได้ชำระต้นเงินคืนให้โจทก์ โจทก์ไม่ต้องนำสืบในประเด็นข้อนี้อีก (ฎีกาที่ ๙๙/๒๕๑๕)

ประเด็นที่จำเลยให้การรับเหล่านี้ ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติได้ทันที โจทก์ไม่ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบอีก ถ้านำสืบก็เป็นการนำสืบนอกประเด็น และถ้าศาลวินิจฉัยให้อีก ก็เป็นการวินิจฉัยนอกประเด็น และถ้านำประเด็นนั้นไปอุทธรณ์ ก็ถือว่าเป็นข้อที่ไม่ได้ยกขึ้นมาก่อนมาแล้ว โดยชอบในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ไม่รับวินิจฉัย แม้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยให้ คู่ความก็ไม่มีสิทธิฎีกาในประเด็นดังกล่าว ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยให้

กรณีที่ ๒ คำรับโดยปริยาย หมายถึง จำเลยไม่ได้ให้การปฏิเสธถึงข้อเท็จจริงใดในคำฟ้องโจทก์ ถือว่าจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงนั้น เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบละเมิด จำเลยต่อสู้อย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุมว่าไม่ได้กระทำละเมิด แต่จำเลยลืมหากล่าวถึงประเด็นเรื่องความเสียหายที่โจทก์อ้างมาในคำฟ้อง เช่นนี้ถือว่าจำเลยยอมรับในเรื่องความเสียหายแล้ว (แต่ให้ระวังให้จงหนักว่าการได้รับความเสียหายกับค่าเสียหายมีเพียงใดนั้นเป็นคนละประเด็นกัน ประเด็นที่ว่าค่าเสียหายมีเพียงใด แม้จำเลยไม่ได้ให้การปฏิเสธไว้ ก็ไม่ถือว่าจำเลยยอมรับ) หรือโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบในฐานะที่เป็นนายจ้างของคนขับรถที่ขับไปในทางที่จ้างและขับโดยประมาทจนรถยนต์ของโจทก์ จำเลยให้การต่อสู้เพียงว่าคนขับไม่ได้ขับประมาทแต่เกิดจากเหตุสุดวิสัย โดยไม่ได้ให้การถึงเรื่องคนขับเป็นลูกจ้างและขับรถในทางที่จ้างตามที่โจทก์อ้างมา ก็ต้องถือว่าประเด็นในเรื่องลูกจ้างและขับรถในทางที่จ้าง จำเลยยอมรับข้อเท็จจริงแล้ว ไม่มีประเด็นข้อพิพาทและไม่มีสิทธินำพยานหลักฐานเข้าสืบในประเด็นดังกล่าว

และคำรับในกรณีที่ ๒ นี้ รวมไปถึงว่าแม้จำเลยจะให้การปฏิเสธไปถึงข้อเท็จจริงใด แต่**จำเลยปฏิเสธไม่ชัดเจน** ถือว่าจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงนั้น เช่น โจทก์มอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องจำเลยให้ชำระหนี้เงินกู้ จำเลยให้การต่อสู้ว่า สัญญากู้ปลอม ลายมือชื่อในสัญญาไม่ใช่ลายมือชื่อของจำเลย ส่วนการมอบอำนาจจะถูกต้องหรือไม่ จำเลยไม่ทราบไม่รับรอง จะเห็นได้ว่าในเรื่องของการมอบอำนาจ จำเลยให้การปฏิเสธไม่ชัดเจน ไม่มีประเด็นเรื่องการมอบอำนาจ ถือว่าจำเลยรับว่ามีการมอบอำนาจให้ฟ้องคดีโดยชอบแล้ว

หมายเหตุ หากโจทก์ต้องการให้ได้รับผลในกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธไม่ชัดเจน โดยถือว่าจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงนั้น โจทก์ก็ต้องบรรยายฟ้องให้ชัดเจนก่อนด้วย ในส่วนของโจทก์ มาตรา ๑๗๒ วรรคสอง บัญญัติว่า “คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นนั้น” ถ้าโจทก์บรรยายฟ้องไม่ชัดเจน โจทก์ก็ต้องรับผลเป็นฝ่ายถูกลงโทษเสียเองโดยถือว่า “ฟ้องโจทก์เคลือบคลุม” แม้โจทก์ฟ้องใหม่ได้ ไม่ถือเป็นฟ้องซ้ำ แต่โจทก์ก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่างๆ ซ้ำอีก

คดีนี้ได้ การอนุญาตให้ถอนฟ้องขอแล้ว และมีใช้เป็นเรื่องตกลงทำกันในคดีอาญาด้วย (ฎีกาที่ ๒๖๕๔/๒๕๖๐)

คำรับในคดีอาญา พอที่จะแบ่งออกได้ ๒ ประการ ได้แก่

- ก. รับข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวกับองค์ประกอบความผิด และ
- ข. รับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับองค์ประกอบความผิด

ก. รับข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวกับองค์ประกอบความผิด เช่น รับข้อเท็จจริงในเรื่องของการเพิ่มโทษ บวกโทษ หรือนับโทษต่อ หรืออาจเป็นการรับข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่เกี่ยวกับพยานหลักฐานก็ได้ เช่น รับว่าแพทย์ได้ตรวจชันสูตรพลิกศพและทำรายงานการตรวจชันสูตรพลิกศพจริง รับว่าจำเลยถูกจับกุมตามหมายจับจริง รับว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าของรถยนต์คันที่จำเลยรับซื้อไว้จริง รับว่าห้องพักที่พบศพเป็นห้องของจำเลยจริง หรืออาจเป็นการรับจากฝ่ายโจทก์ก็ได้ เช่น โจทก์รับว่าจำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์แล้ว เพื่อให้ศาลลงโทษจำเลยน้อยลง หรือพนักงานอัยการแถลงว่าผู้เสียหายได้ถอนคำร้องทุกข์ในข้อหาที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวแล้ว เพื่อให้ศาลจำหน่ายคดีสำหรับข้อหานั้น ฯลฯ ข้อเท็จจริงที่รับกันเหล่านี้ ศาลรับฟังยุติตามคำรับนั้นได้ทันที ไม่ว่าคดีนั้นจะมีอัตราโทษเท่าใด

ในชั้นพิจารณาจำเลยให้การรับสารภาพว่า จำเลยเคยต้องโทษและพ้นโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีที่โจทก์บรรยายฟ้องขอให้เพิ่มโทษ ศาลย่อมไม่อาจรับฟังข้อเท็จจริงเป็นอย่างอื่น ฎีกาของจำเลยที่อ้างว่าจำเลยพ้นโทษจำคุกในคดีที่โจทก์ขอให้เพิ่มโทษมาเกินห้าปีแล้ว เป็นข้อที่มีได้ยกขึ้นว่ากันมาโดยชอบแล้วในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค ๓ ต้องห้ามฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๕ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๕๒ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ (ฎีกาที่ ๔๐๘๑/๒๕๖๓)

ข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวกับองค์ประกอบความผิดนี้ อาจจะมีการรับโดยปริยายก็ได้ เช่น คำฟ้องของโจทก์ เดิมบรรยายว่า จำเลยเป็นบุคคลคนเดียวกับจำเลยในคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๒๔/๒๕๔๓ ของศาลชั้นต้น ศาลชั้นต้นสอบถามจำเลยแล้ว จำเลยรับว่าเป็นบุคคลคนเดียวกับจำเลยในคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๒๔/๒๕๔๓ ต่อมาก่อนมีคำพิพากษาโจทก์ยื่นคำร้องอ้างว่าเกิดจากการพิมพ์ผิดพลาด จึงขอแก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้องจากคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๒๔/๒๕๔๓ เป็นว่าคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๙๒๔/๒๕๔๓ ของศาลชั้นต้นและขอแก้ไขในส่วนคำขอท้ายฟ้องที่ขอให้เพิ่มโทษจำเลยคดีนี้ต่อจากโทษจำเลยในคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๒๔/๒๕๔๓ เป็นว่าคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๙๒๔/๒๕๔๓ ศาลชั้นต้นมีคำสั่งอนุญาตสำเนาให้จำเลย ไม่ปรากฏว่าจำเลยโต้แย้งหรือคัดค้านให้เห็นเป็นอย่างอื่น ย่อมถือได้ว่า

จำเลยรับในข้อเท็จจริงที่ว่าจำเลยเป็นบุคคลคนเดียวกับจำเลยในคดีอาญาหมายเลขดำที่ ๕๙๒๔/๒๕๔๓ ของศาลชั้นต้นตามที่โจทก์อ้างมาในคำร้องขอแก้ไขคำฟ้องแล้ว เพราะเป็นข้อเท็จจริงเดียวกันกับที่จำเลยเคยรับข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าวมาแล้วซึ่งต่อมาเป็นคดีอาญาหมายเลขแดงที่ ๔๗๓๘/๒๕๔๔ ของศาลชั้นต้น ศาลชั้นต้นจึงชอบที่จะนับโทษจำเลยต่อจากโทษจำเลยในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ ๔๗๓๘/๒๕๔๔ ได้ (ฎีกาที่ ๘๐๔๔/๒๕๔๗)

ข้อสังเกต ๑

ในบางกรณี ข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวกับองค์ประกอบความผิด แม้ไม่ใช่เรื่องของการรับ แต่ถ้าจำเลยไม่ได้ให้การโต้แย้งหรือนำสืบต่อสู้ไว้ ก็ไม่มีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ฟ้องโจทก์บรรยายว่าได้สอบสวนคดีแล้ว จำเลยไม่ได้โต้แย้งแต่อย่างใด สันนิษฐานว่าเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว (ฎีกาที่ ๓๐๐/๒๕๐๑) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อโจทก์ได้บรรยายฟ้องไว้แล้วว่า ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์มอบคดีแล้ว แต่จำเลยมิได้ยกข้อต่อสู้ว่า ผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ให้เป็นประเด็นขึ้นมา โจทก์จึงไม่ต้องนำสืบในข้อนี้ (ฎีกาที่ ๒๘๗/๒๕๐๓)

ข้อสังเกต ๒

คำรับโดยปริยายของฝ่ายโจทก์ก็อาจมีขึ้นได้ แม้จะเป็นการรับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับองค์ประกอบความผิดก็ตาม เช่น พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องว่า จำเลยใช้มีดฟันผู้เสียหายถึงบาดเจ็บสาหัสรักษาประมาณ ๒๐ กว่าวันจึงจะหาย ขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙๗ จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ผู้เสียหายยื่นคำร้องว่า รักษาบาดแผล ๑๐ วันหาย จำเลยเป็นคนดีขอให้ลงโทษสถานเบา โจทก์จำเลยไม่สืบพยาน ดังนี้ เมื่อโจทก์ไม่คัดค้านและมีได้ขอสืบพยาน ก็ต้องฟังว่าบาดแผลของผู้เสียหายรักษาประมาณ ๑๐ วันหาย จำเลยจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙๕ (ฎีกาที่ ๔๑๘/๒๕๐๙) ได้ความจากมารดาผู้เสียหายและผู้เสียหายว่าผู้เสียหายขอไปกรุงเทพฯ กับบุตรสาวจำเลยโดยบุตรสาวจำเลยมิได้ชวนไป ที่ไปด้วยก็เพื่อไปหางานทำ โจทก์มิได้คัดค้านและขอสืบพยานอย่างใด ข้อเท็จจริงจึงปรากฏแก่ศาลฟังได้ว่าผู้เสียหายได้ตามบุตรสาวจำเลยไปกรุงเทพฯ โดยได้รับอนุญาตแล้ว เมื่อถึงกรุงเทพฯ จำเลยรับตัวผู้เสียหายไปเป็นลูกจ้างร้านขายก๋วยเตี๋ยว การกระทำของจำเลยไม่เป็นการพรากผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๘ (ฎีกาที่ ๑๔๗๖/๒๕๒๕) อย่างไรก็ตาม ถ้าโจทก์คัดค้านคำแถลงของผู้เสียหายและขอสืบพยานดังกล่าว ศาลก็ต้องให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ จะรับฟังยุติตามคำแถลงของผู้เสียหายไม่ได้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องจำเลยกล่าวหาว่า จูดคร่าผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เยาว์ไปเสียจากความปกครองดูแลของ ผ. ซึ่งเป็นผู้ปกครอง โดยผู้เสียหายไม่เต็มใจไปด้วย จำเลยให้การปฏิเสธ ในวันนัดสืบพยานโจทก์ ศาลได้เรียกผู้เสียหายมาสอบถาม ผู้เสียหายแถลงว่าตนเองเต็มใจไปกับจำเลยเพื่ออยู่กินฉันสามีภรรยา โดยมีได้มีการจูดคร่าแต่อย่างใด โจทก์แถลง

เพิ่มเติมจะต้องยื่นภายในวันที่ ๒๕ มีนาคม และถ้าวันที่ ๒๕ มีนาคม ตรงกับวันหยุดราชการ ก็ไปยื่นในวันเปิดทำการวันแรกได้

ตัวอย่าง กรณี ๗ วันเต็ม

วันที่ ๒ มีนาคม	วันสุดท้าย
วันที่ ๓ มีนาคม ๑ วัน	
วันที่ ๔ มีนาคม ๑ วัน	
วันที่ ๕ มีนาคม ๑ วัน	
วันที่ ๖ มีนาคม ๑ วัน	
วันที่ ๗ มีนาคม ๑ วัน	
วันที่ ๘ มีนาคม ๑ วัน	
วันที่ ๙ มีนาคม ๑ วัน	
รวม ๗ วันเต็ม	
วันที่ ๑๐ มีนาคม วันเริ่มต้นสืบพยานนัดแรก	

“...โดยแสดงเอกสารหรือสภาพของเอกสารที่จะอ้าง...” ในส่วนของพยานเอกสาร กฎหมายให้เลือกว่าจะแสดงเอกสารพร้อมบัญชีระบุพยานเลยก็ได้ หรืออาจจะระบุสภาพของเอกสารมาก็ได้ เช่น เป็นต้นฉบับหรือสำเนาเอกสาร แม้กฎหมายจะไม่ได้ระบุว่าจะต้องระบุชื่อเอกสาร แต่ก็ต้องระบุชื่อเอกสารมาด้วยเพราะมิฉะนั้นย่อมไม่อาจรู้ได้ว่าเป็นเอกสารอะไร เช่น ต้นฉบับสัญญากู้ยืม สำเนาสัญญาจ้างทำของ ฯลฯ แต่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า จำเลยอ้างเอกสารเป็นพยาน โดยบัญชีพยานใช้ คำรวมว่า สรรพเอกสารซึ่งหมายถึงเอกสารหลายฉบับ ไม่สามารถรู้ได้ว่าเป็นเอกสารอะไรบ้าง แต่ก็มีข้อความต่อไปว่าที่เกี่ยวข้องกับโจทก์ พอถือได้ว่าจำเลยได้ยื่นบัญชีระบุพยานโดยชอบแล้ว (ฎีกาที่ ๒๓๑๑-๒๓๑๔/๒๕๓๒)

อย่างไรก็ตาม คู่ความจะระบุต้นฉบับหรือสำเนาเอกสารก็ได้ เพราะยังไม่ถึงขั้นตอนการสืบพยาน แม้เดิมจะระบุต้นฉบับมาในบัญชีระบุพยาน แต่เมื่อถึงวันสืบพยาน หากมีเหตุไม่อาจสืบต้นฉบับได้ เช่น ต้นฉบับถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัยฯ ตามมาตรา ๙๓ (๒) จะขอสืบสำเนาเอกสารก็ได้ ส่วนจะมีน้ำหนักน่าเชื่อถือแค่ไหนก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งจะต้องว่ากันไป ตอนนี้น้ำหนักพยานหลักฐานตามมาตรา ๑๐๔ แต่ถ้าตอนแรกระบุบัญชีพยานว่าเป็นสำเนาเอกสารและใช้ชื่อยกเว้นไม่ส่งสำเนาให้อีกฝ่ายโดยอ้างว่าเอกสารอยู่ในความครอบครองบุคคลภายนอกตามมาตรา ๙๐ วรรคสาม (๒) เมื่อถึงวันสืบพยานจะนำต้นฉบับเอกสารที่อยู่

ในความครอบครองของตนเองมาสืบไม่ได้ เพราะเท่ากับมีเจตนาหลีกเลี่ยงไม่ส่งสำเนาให้อีกฝ่ายตรวจสอบ (ฎีกาที่ ๒๕๔๑/๒๕๑๕) (ข้อสอบผู้ช่วยผู้พิพากษา (สนามใหญ่) วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๑๙ และข้อสอบอัยการผู้ช่วย (สนามใหญ่) ปี ๒๕๔๒ ข้อ ๑๐)

“...และรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคล ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ...” จะเห็นได้ว่า ในส่วนของพยานบุคคลกับพยานผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ จะต่างจากพยานเอกสาร ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ต้องระบุรายชื่อและที่อยู่ในบัญชีระบุพยาน ในส่วนของพยานบุคคลนั้น ถ้าเป็นข้าราชการมีตำแหน่ง จะระบุโดยอ้างตำแหน่งของพยานก็ได้ เช่น ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรเมืองราชบุรี เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดราชบุรี ดังนี้ เป็นต้น (ฎีกาที่ ๑๖๗/๒๕๒๔) ถ้าคู่ความระบุชื่อพยานบุคคลแล้ว แต่ไม่ได้ระบุที่อยู่ แม้จะระบุว่า “ที่อยู่จะเสนอต่อศาลในวันขอหมายเรียก” ก็ถือเป็นบัญชีระบุพยานที่ไม่ชอบด้วยมาตรา ๔๔ ศาลไม่รับบัญชีระบุพยานดังกล่าวได้ (ฎีกาที่ ๑๕๙๐/๒๕๔๒) อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นพยานนำที่ผู้อ้างสามารถนำมาศาลได้ด้วยตนเองแล้ว แม้ไม่ได้ระบุที่อยู่ของพยานก็ตาม ถือว่าเป็นบัญชีพยานที่ชอบด้วยกฎหมาย (ฎีกาที่ ๑๓๗๖๒/๒๕๕๕) ตัวโจทก์หรือตัวจำเลยเอง หากจะเข้าเบิกความเป็นพยานด้วย จะต้องระบุในบัญชีระบุพยานไว้ด้วย มิฉะนั้น ไม่มีสิทธิเข้าเบิกความเป็นพยาน (ฎีกาที่ ๓๑๓๐/๒๕๒๓, ๒๗๒/๒๕๓๐, ๘๕๖/๒๕๓๒) (ข้อสอบอัยการผู้ช่วย (สนามใหญ่) ปี ๒๕๓๓ ข้อ ๙) และถ้าจะให้ผู้รับมอบอำนาจเบิกความเป็นพยาน จะต้องระบุผู้รับมอบอำนาจไว้ด้วย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การเบิกความต่อศาลเป็นกิจเฉพาะตัว โดยสภาพไม่อาจตั้งให้ผู้อื่นทำแทนได้ เมื่อตามบัญชีระบุพยานระบุว่าจำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน โดยมีได้ระบุ ส. เป็นพยาน ดังนี้ แม้ปรากฏว่า ส. ได้รับมอบอำนาจจากจำเลยให้ยื่นคำให้การและเบิกความแทนจำเลย และศาลชั้นต้นอนุญาตให้จำเลยนำ ส. เข้าเบิกความ ศาลก็จะรับฟังคำเบิกความของ ส. เป็นพยานหลักฐานไม่ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๗ (๒), ๘๘ (ฎีกาที่ ๑๙๗๒/๒๕๒๕) หากบัญชีระบุพยานระบุว่าผู้รับมอบอำนาจโดยมิได้ระบุผู้รับมอบอำนาจช่วง โจทก์จะนำผู้รับมอบอำนาจช่วงเข้าเบิกความแทนไม่ได้ เพราะสถานะของผู้รับมอบอำนาจกับผู้รับมอบอำนาจช่วงต่างกัน ต้องห้ามตามมาตรา ๘๗ (๒) และมาตรา ๘๘ (ฎีกาที่ ๔๐๔๖/๒๕๔๖) อย่างไรก็ตาม ถ้าโจทก์ระบุโดยใช้คำว่า “อ้างตนเองเป็นพยาน” ในอันดับ ๑ แล้ว ยังระบุชื่อสกุลของโจทก์เองในอันดับ ๒ ซ้ำอีกครั้ง เมื่อโจทก์มอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีแทน ก็แสดงว่าโจทก์ประสงค์จะระบุชื่อผู้รับมอบอำนาจโจทก์นั่นเอง (แต่พิมพ์ผิดไป) ผู้รับมอบอำนาจจึงเบิกความเป็นพยานโจทก์ได้ (ฎีกาที่ ๖๖๕๙/๒๕๔๖) (ฎีกานี้ออกสอบข้อสอบผู้ช่วยผู้พิพากษา (สนามใหญ่) ปี ๒๕๖๑ สอบวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ข้อ ๑)

พยานบุคคล หมายถึง คำเบิกความของพยานในคดีนี้ ถ้าอ้างคำเบิกความของพยานในคดีอื่นเป็นพยานหลักฐานในคดีนี้ ถือว่าคำเบิกความของพยานในคดีอื่นเป็นพยานเอกสาร

ในคดีนี้ มีพยานบุคคล ผู้อ้างก็ต้องยื่นบัญชีระบุว่าเป็นพยานเอกสาร ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำเบิกความของพยานในคดีอื่นเป็นพยานเอกสาร หากผู้คัดค้านประสงค์จะอ้างเป็นพยานหลักฐานแห่งตนจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๘ เมื่อคดีนี้ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาไปแล้ว และผู้คัดค้านแนบเอกสารมาทำอุทธรณ์โดยไม่มีเหตุอันสมควร จึงหมดเวลาที่จะเพิ่มเติมพยานหลักฐานได้อีก ที่ศาลอุทธรณ์ภาค ๗ ไม่รับฟังเอกสารที่ผู้คัดค้านยื่นในชั้นอุทธรณ์จึงชอบแล้ว ฎีกาข้อนี้ของผู้คัดค้านฟังไม่ขึ้น (ฎีกาที่ ๘๔๘๙/๒๕๕๑)

“...วัตถุ หรือสถานที่ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นระบุอ้างเป็นพยานหลักฐาน หรือขอให้ศาลไปตรวจ หรือขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญแล้วแต่กรณี...” อันนี้ในส่วนพยานวัตถุ จะต้องระบุว่า เป็นวัตถุอะไร เช่น ภาพถ่ายที่ดินพิพาท เทปบันทึกเสียงการสนทนา ฯลฯ ในส่วนสถานที่ ก็ต้องระบุว่าเป็นสถานที่อะไรและอยู่ที่ไหน เช่น ประสงค์จะให้ศาลไปตรวจสถานที่เกิดเหตุจริง แต่ในส่วนของการพยานผู้เชี่ยวชาญจะเป็นกรณีพิเศษต่างออกไป คือ ให้ระบุคำขอไว้ในบัญชีระบุพยาน โดยระบุว่าประสงค์จะขอให้ศาลตั้งผู้เชี่ยวชาญให้ เช่น ขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญที่เป็นวิศวกรการก่อสร้าง

[มีข้อสังเกตว่า ในส่วนของ “ผู้เชี่ยวชาญ” นั้น กฎหมายบัญญัติแยกไว้ต่างหากจาก “ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ” การยื่นบัญชีระบุพยานจะแตกต่างกัน ในส่วนของผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้เชี่ยวชาญที่คู่ความตั้งมาเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๘ คู่ความจึงต้องระบุชื่อและที่อยู่มาในทำนองเดียวกับพยานบุคคล ส่วนผู้เชี่ยวชาญเป็นเรื่องที่คู่ความขอให้ศาลตั้งตามมาตรา ๑๒๙ ฉะนั้น เมื่อคู่ความประสงค์จะขอให้ศาลแต่งตั้ง คู่ความจะต้องระบุความประสงค์มาในบัญชีระบุพยาน ไม่ต้องระบุชื่อหรือที่อยู่ของผู้เชี่ยวชาญ]

“...พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล” นอกจากต้นฉบับบัญชีระบุพยานที่จะต้องยื่นต่อศาล และเก็บไว้ในสำนวนแล้ว ผู้อ้างจะต้องทำสำเนาบัญชีระบุพยานมาด้วยตามจำนวนของคู่ความฝ่ายตรงข้าม เช่น โจทก์ฟ้องจำเลย ๓ คน แต่ส่งสำเนาบัญชีระบุพยานมาฉบับเดียว ศาลไม่รับบัญชีระบุพยานนั้นได้ แต่ผู้อ้างก็มีหน้าที่เพียงส่งสำเนาต่อศาลเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาลเท่านั้น ไม่ต้องจัดการนำส่งหรือเสียค่าธรรมเนียมให้เจ้าพนักงานศาลนำส่งสำเนาไปให้ถึงคู่ความอีกฝ่าย ต่างจากการส่งสำเนาเอกสารตามมาตรา ๘๐ จะต้องส่งไปให้ถึงอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้อ้างจึงต้องมีหน้าที่จัดการนำส่งหรือเสียค่าธรรมเนียมให้เจ้าพนักงานศาลนำส่ง (เหตุที่บัญญัติแตกต่างกันเพราะสำเนาเอกสารที่จะอ้างเป็นพยานหลักฐาน ต้องให้คู่ความอีกฝ่ายมีโอกาสตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงก่อนวันสืบพยาน)

พยานหลักฐานว่าจำเลยที่ ๑ กู้ยืมเงินบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ น. ไปตามฟ้องโดยไม่จำเป็นต้องปิดอาการแสดมภ์ (ฎีกาที่ ๗๐๖๔/๒๕๕๓) หนังสือสัญญาจำนองที่ดินและบันทึกข้อตกลงเรื่องขึ้นเงินจำนองถูกอ้างในฐานะเป็นเพียงหลักฐานในการกู้ยืมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๓ อย่างหนึ่งเท่านั้น มิใช่เป็นลักษณะแห่งตราสารการกู้ยืมเงิน อันจะพึงต้องปิดอาการแสดมภ์ตามประมวลรัษฎากร มาตรา ๑๑๘ แต่อย่างใด ศาลจึงรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ (ฎีกาที่ ๔๑/๒๕๔๑) **หมายเหตุ** เรื่องนี้มีประเด็นเรื่องสัญญากู้ยืมเงินเท่านั้นว่ามีลักษณะเป็นตราสารที่ต้องปิดอาการแสดมภ์หรือไม่ มิใช่ประเด็นเรื่องสัญญาจำนอง เพราะสัญญาจำนองไม่ใช่ตราสารในบัญชีท้ายประมวลรัษฎากรที่ต้องปิดอาการแสดมภ์อยู่แล้ว เพียงแต่ถูกใช้เป็นหลักฐานในการกู้ยืมเงินเท่านั้น จึงถือว่าไม่ได้ทำสัญญากู้ยืมเงินในลักษณะของตราสารที่ต้องปิดอาการแสดมภ์

เอกสารหมาย จ.๑ และ จ.๒ เป็น**จดหมาย**ที่จำเลยมีถึงโจทก์และจำเลยได้บันทึกไว้ด้านหลังของจดหมายแต่ละฉบับนั้นว่าจำเลยได้รับเงินจำนวนที่ขอยืมในแต่ละฉบับนั้นไว้เป็นการถูกต้องแล้วพร้อมกับลงลายมือชื่อ วันเดือนปีไว้ด้วย เอกสารหมาย จ.๑ และ จ.๒ จึงเป็นเพียงพยานหลักฐานแห่งการกู้ยืมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๓ อย่างหนึ่งเท่านั้น หาใช่เป็นลักษณะแห่งตราสารการกู้ยืมเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ในแต่ละฉบับนั้นโดยตรงอันจะพึงต้องปิดอาการแสดมภ์ไม่ ศาลจึงรับฟังเอกสารหมาย จ.๑ และ จ.๒ เป็นพยานหลักฐานในคดีนี้ได้ (ฎีกาที่ ๑๗๓๙/๒๕๓๕) **สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน**ที่มีข้อความว่าได้รับเงินกู้ยืมไปจากโจทก์ครบถ้วนแล้ว โดยจำเลยลงลายมือชื่อไว้ในฐานะผู้รับเงินกู้มีลายมือชื่อพยาน ๒ คน แต่ไม่มีลายมือชื่อของโจทก์ผู้ให้กู้อยู่ด้วย ไม่เข้าลักษณะตราสารที่ต้องปิดอาการแสดมภ์บริบูรณ์ (ฎีกาที่ ๕๒๕๑/๒๕๖๐)

พยานหลักฐานในคดีอาญา

พยานหลักฐานในคดีอาญา

ข้อพิจารณาเบื้องต้น

ประเด็นข้อพิพาท

ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลนั้น จะมีประเด็นข้อพิพาทหลักๆ คือ “จำเลยเป็น **คนร้ายกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่**” ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะมีทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายปนกันอยู่ สำหรับประเด็นที่ว่า จำเลยเป็นคนร้ายหรือไม่ เป็นปัญหาข้อเท็จจริง เมื่อข้อเท็จจริงยุติแล้วก็จะเหลือประเด็นที่ว่า การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามฟ้องหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมาย และเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้นที่ศาลวินิจฉัยได้เองโดยไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐาน ส่วนปัญหาข้อเท็จจริงเป็นหน้าที่ของโจทก์จำเลยที่ต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐาน ส่วนประเด็นข้อพิพาทอื่นๆ ที่อาจมีได้ เช่น ปัญหาว่า จำเลยเป็นบุคคลเดียวกับจำเลยในคดีที่โจทก์ขอเพิ่มโทษ นับโทษต่อ หรือบวกโทษหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาข้อเท็จจริง หากจำเลยไม่ยอมรับ โจทก์ก็ต้องนำสืบ ส่วนปัญหาว่า การสอบสวนชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ ฟ้องโจทก์เป็นฟ้องซ้ำหรือไม่ ฟ้องโจทก์ขาดอายุความหรือไม่ ประเด็นย่อยๆ เหล่านี้ อาจเป็นไปทั้งปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย ถ้ายังเถียงข้อเท็จจริงกันอยู่ก็เป็นปัญหาข้อเท็จจริง ถ้าข้อเท็จจริงรับฟังยุติแล้ว ก็เป็นปัญหาข้อกฎหมาย

ภาระการพิสูจน์

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องภาระการพิสูจน์ไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔๔/๑ มาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔๔/๑ บัญญัติว่า “**คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น**” ดังนั้นในคดีอาญา เมื่อโจทก์กล่าวอ้างข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำความผิดรวมถึงข้อเท็จจริงอื่นๆ เช่น การบวกโทษ นับโทษต่อ และการเพิ่มโทษ ฯลฯ ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ และไม่รับข้อเท็จจริงใดๆ โจทก์ก็ต้องมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น (ฎีกาที่ ๓๑๔๖/๒๕๔๓) ส่วนจำเลยที่ให้การปฏิเสธนั้น ย่อมมีสิทธินำพยานเข้าสืบแก้หรือหักล้างพยานโจทก์ได้ แต่ไม่มีภาระที่ต้องนำสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน แม้จำเลยจะอ้างเหตุในการปฏิเสธมาด้วย

ก็ตาม เช่น อ้างฐานที่อยู่ อ้างป้องกันตัว อ้างว่าหญิงยินยอมให้กระทำชำเรา ฯลฯ จำเลยก็ไม่มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าว เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหายอายุ ๑๖ ปี จำเลยอ้างว่าผู้เสียหายยินยอม จำเลยไม่ได้ข่มขืน เช่นนี้โจทก์ก็ต้องนำสืบว่าจำเลยกระทำชำเราโดยผู้เสียหายไม่ยินยอมจึงจะถือว่าเป็นการข่มขืนกระทำชำเรา ส่วนจำเลยมีสิทธินำสืบพยานหักล้างพยานโจทก์ได้เพื่อให้เห็นว่าผู้เสียหายยินยอม แต่ก็มีใช้ภาระการพิสูจน์อย่างไรก็ตาม ถ้าจำเลยให้การรับว่าได้กระทำการตามที่โจทก์ฟ้องจริง แต่จำเลยไม่ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลง เช่น จำเลยไม่ต้องรับโทษเนื่องจากจำเลยวิกลจริต (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๕) จำเลยมีเมตตา (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๖) จำเลยกระทำผิดโดยจำเป็น (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๗) จำเลยกระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๐) หรือจำเลยบันดาลโทสะ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๒) ประเด็นเหล่านี้ จำเลยมีภาระการพิสูจน์ ถ้าไม่พิสูจน์หรือพิสูจน์ไม่ได้ จำเลยก็ต้องรับผิดเต็มตามฟ้อง (ฎีกาที่ ๑๐๒๐/๒๕๖๓)

จำเลยให้การรับสารภาพอันเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์ แต่อ้างเหตุผลหย่อนโทษว่าจำเลยกระทำผิดโดยบันดาลโทสะ ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวย่อมตกแก่จำเลย (ฎีกาที่ ๑๐๒๐/๒๕๖๓ , ๑๙๓๑/๒๕๖๔, ๖๙๕/๒๕๖๕)

ฎีกาที่ ๖๙๕/๒๕๖๕ แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาเป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายใดก็ตาม แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ บัญญัติว่า วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔๔/๑ บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น...” ดังนั้นเมื่อโจทก์ฟ้องกล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิด ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์ย่อมตกแก่โจทก์ คดีนี้จำเลยให้การรับสารภาพอันเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์ แต่อ้างเหตุผลหย่อนโทษว่ากระทำความผิดโดยบันดาลโทสะ ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวย่อมตกแก่จำเลยที่ **ต้องนำสืบให้เห็นว่าผู้ตายข่มเหงจำเลยอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมอย่างไร** อันจะทำให้การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยบันดาลโทสะตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๒ (อ้างบันดาลโทสะ + ภาระการพิสูจน์ตกแก่จำเลย + ต้องนำสืบให้เห็นว่าผู้ตายข่มเหงอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมอย่างไร)

หมายเหตุ

ฎีกาข้างต้นแม้จำเลยจะให้การรับสารภาพว่ากระทำความผิดจริงแต่จำเลยกระทำโดยบันดาลโทสะ ก็ไม่ถือว่าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง เพราะโจทก์ไม่ได้ฟ้องในข้อหาว่าจำเลยกระทำผิดโดยบันดาลโทสะ กรณีเช่นนี้จึงถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ โจทก์ยังต้องพิสูจน์ในประเด็นที่ว่าจำเลยกระทำผิดโดยไม่มีเหตุยกเว้นโทษใดๆ ก่อน จากนั้นจึงจะเป็นหน้าที่ของจำเลยที่ต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นบันดาลโทสะเพื่อยกเว้นโทษ ฉะนั้นประเด็นที่ว่า จำเลยกระทำผิดโดยบันดาลโทสะหรือไม่ ภาระการพิสูจน์ตกแก่จำเลย เพราะจำเลยต้องนำสืบให้เห็นว่าผู้ตายช่มเหงจำเลยอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมอย่างไร ส่วนประเด็นที่ว่าจำเลยกระทำผิดโดยไม่มีเหตุยกเว้นโทษใดๆ ภาระการพิสูจน์ยังคงเป็นของโจทก์เหมือนเดิม สรุปว่า โจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดตามฟ้อง ส่วนจำเลยมีภาระการพิสูจน์ว่าการกระทำผิดของจำเลยไม่ต้องรับโทษ เป็นการพิสูจน์คนละประเด็นกัน

อย่างไรก็ตาม ถ้าโจทก์ฟ้องในข้อหาว่าจำเลยกระทำผิดโดยบันดาลโทสะมาโดยตรง เช่น ฟ้องว่าฆ่าผู้อื่นโดยบันดาลโทสะตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๘, ๗๒ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง หรือให้การรับสารภาพว่ากระทำความผิดโดยบันดาลโทสะจริง ก็ต้องถือว่าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องนั่นเอง โจทก์จำเลยก็ไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดๆ อีก จึงไม่ต้องพิจารณาเรื่องภาระการพิสูจน์ของจำเลย และศาลสามารถพิพากษาได้ทันที โดยโจทก์ไม่ต้องสืบพยานประกอบคำรับสารภาพด้วยเพราะความผิดฐานกระทำโดยบันดาลโทสะ ศาลลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ ไม่ถือเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้นในอันที่ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๖ (ฎีกาที่ ๑๑๔๑๗/๒๕๕๖)

ในกรณีที่จำเลยอ้างว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ก็เท่ากับจำเลยปฏิเสธฟ้องโจทก์นั่นเอง โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดโดยไม่เข้าข้อยกเว้นความผิดใดๆ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า หลักการสำคัญของการดำเนินคดีอาญานั้น แม้เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติยกเว้นความผิดให้แก่จำเลยก็ตาม โจทก์ยังคงมีหน้าที่นำสืบให้เห็นว่าการกระทำของจำเลยไม่เข้าข้อยกเว้นความผิดเช่นนั้น หาใช่ว่าในกรณีที่จำเลยได้รับยกเว้นความผิดเช่นนั้นแล้วหน้าที่นำสืบ (ภาระการพิสูจน์) จะตกอยู่แก่จำเลยไม่ ดังนั้นในคดีหมิ่นประมาทจึงเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่ต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยมิใช่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดโดยสุจริตฯ อันไม่เข้าข้อยกเว้นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๓๒๙ (๓) หาใช่หน้าที่ที่จะตกแก่จำเลยไม่ (ฎีกาที่ ๖๗๔๗/๒๕๖๐) จำเลยรับว่าได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง แต่กระทำไปเพื่อป้องกันตัวโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๘ ถือเท่ากับต่อสู้ว่าไม่ได้กระทำความผิดนั่นเอง มิใช่ให้การรับสารภาพ โจทก์ยังต้องมีภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดนั้นโดยไม่มีเหตุป้องกันตัวดังกล่าว (ฎีกาที่ ๒๐๑๙/๒๕๑๔, ๓๓๐/๒๕๙๑) (ฎีกาสองฉบับหลังนี้ออกสอบข้อสอบเนติบัณฑิต สมัยที่ ๑๔ ปีการศึกษา ๒๕๐๔ และสมัยที่ ๒๔ ปีการศึกษา ๒๕๑๔) มีข้อสังเกตในกรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙๔ วรรคสอง และ ๒๙๙ วรรคสอง บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกันว่า “ถ้าผู้ที่เข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้นั้นแสดงได้ว่า ได้กระทำไป...เพื่อป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” จะเห็นได้ว่าแม้เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่กฎหมายก็บัญญัติให้ยกเว้นโทษเท่านั้น มิใช่ยกเว้นความผิดเหมือนเช่นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๘ จำเลยจึงต้องมีภาระการพิสูจน์ แต่โจทก์ก็ยังคงพิสูจน์ก่อนว่าการกระทำของจำเลยเป็นการเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้ ถ้าโจทก์ไม่พิสูจน์ ก็ลงโทษจำเลยไม่ได้อยู่นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แม้จำเลยจะอ้างเหตุยกเว้นความผิด ถ้ามีกฎหมายบัญญัติเรื่องภาระการพิสูจน์ไว้โดยเฉพาะว่าจะต้องเป็นหน้าที่ของจำเลย ก็ต้องเป็นหน้าที่ของจำเลยที่ต้องพิสูจน์ให้พ้นผิด มิใช่หน้าที่ของโจทก์ เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีไม้พะยูนอันยังมิได้แปรรูปไว้ในความครอบครองโดยพิสูจน์ไม่ได้ว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และมีไม้พะยูนแปรรูปไว้ในความครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตและไม่ได้รับยกเว้นตามกฎหมาย ขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๔๘, ๖๙ และ ๗๓ ตามคำฟ้องโจทก์ดังกล่าว หากจำเลยจะต่อสู้ว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด จำเลยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าไม้ท่อนของกลางเป็นไม้ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๖๙ วรรคหนึ่ง ส่วนไม้แปรรูปของกลางก็ต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าเป็นกรณีเข้าข้อยกเว้นตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๕๐ (๔) เมื่อมาตรา ๖๙ วรรคหนึ่งและมาตรา ๕๐ (๔) ได้บัญญัติในเรื่องภาระการพิสูจน์ไว้เป็นการเฉพาะเช่นนี้แล้ว แม้ต่อมาภายหลังศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วมีพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๔ ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน...แต่บทบัญญัติมาตรา ๗ วรรคหนึ่งที่แก้ไขใหม่ดังกล่าว ก็หาไม่ผลทำให้โจทก์มีภาระพิสูจน์ถึงที่มาของไม้ท่อนและไม้แปรรูปของกลางไม่ แต่ยังคงเป็นภาระของจำเลยที่ได้ประโยชน์จากกฎหมายดังกล่าวในการนำสืบข้อเท็จจริงอันจะทำให้ตนพ้นผิด (ฎีกาที่ ๒๘๕๘/๒๕๖๔)

นอกจากนี้ แม้โดยหลักแล้วในคดีอาญาโจทก์จะมีการพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเป็นคุณแก่โจทก์ โจทก์ก็ไม่มีภาระการพิสูจน์ แต่โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เข้าเงื่อนไขของข้อสันนิษฐานนั้นก่อน จากนั้นก็เป็นหน้าที่ของจำเลยที่มีการพิสูจน์เพื่อหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔/๑ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. ๒๕๗๘ มาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า “**ผู้ใดอยู่ในวงการเล่นอันขัดต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้...ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเล่นด้วยเว้นแต่ผู้ซึ่งเพียงแต่ดูการเล่นในงานรื่นเริงสาธารณะ หรือในงานนักขัตฤกษ์ หรือในที่สาธารณะสถาน**” ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงก่อนว่า จำเลยอยู่ในวงพนันนั้น จากนั้นจำเลยก็มีการพิสูจน์ว่าจำเลยเพียงแต่เข้าไปดูการเล่นในงานรื่นเริงสาธารณะ หรือในงานนักขัตฤกษ์ หรือในที่สาธารณะสถานเท่านั้น ถ้าพยานหลักฐานของจำเลยรับฟังได้และน่าเชื่อถือจนกระทั่งหักล้างข้อสันนิษฐานได้ จำเลยก็พ้นผิด แต่ถ้าหักล้างไม่ได้ จำเลยก็ต้องรับผิดชอบตามฟ้องโจทก์ ในทางกลับกัน ถ้าโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เข้าเงื่อนไขของข้อสันนิษฐานได้เลย เช่น พิสูจน์ได้เพียงว่าจำเลยเดินอยู่ในบ้านที่มีการเล่นการพนันแต่ไม่ได้อยู่ในวงพนัน ศาลก็ต้องยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป โดยไม่ต้องวินิจฉัยพยานจำเลย แม้จำเลยจะนำสืบพยานเข้ามา ก็เป็นการนำสืบหักล้างพยานโจทก์ทั่วไปเท่านั้น มิใช่เรื่องหักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

ข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐาน

ในคดีอาญานั้น ปัญหาที่ว่า มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และจำเลยเป็นคนร้ายกระทำความผิดหรือไม่ เป็นปัญหาข้อเท็จจริง การที่ศาลจะวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวได้ ศาลจะต้องนำ “พยานหลักฐาน” มาวินิจฉัย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ บัญญัติว่า “**การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีใดจะต้องกระทำโดยอาศัยพยานหลักฐานในสำนวนคดีนั้น...**” เฉพาะพยานหลักฐานเท่านั้นที่นำมาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง ถ้าสิ่งใดมิใช่พยานหลักฐาน ศาลไม่อาจนำมาวินิจฉัยได้ เช่น รายงานการสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติ ศาลจะนำมาวินิจฉัยแล้วพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๐๐/๒๕๔๗, ๔๙๔๑/๒๕๔๖, ๖๔๔๒/๒๕๖๒) และพยานหลักฐานที่จะนำมาวินิจฉัย จะต้องเป็นพยานหลักฐานในสำนวนเท่านั้น หมายถึง

* ในคดีอาญา จะมีเฉพาะข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจนำข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดมาใช้ได้

พยานหลักฐานที่ผ่านกระบวนการเข้าสู่สำนวนอย่างถูกต้อง เช่น ต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อน ตามมาตรา ๑๗๓/๑, ๒๒๙/๑ ต้องส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุให้อีกฝ่ายตรวจสอบในนัด ตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา ๑๗๓/๒ ถ้าไม่มีนัดตรวจพยานหลักฐาน ก็ให้ยื่นพยานเอกสาร ต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน ตามมาตรา ๒๔๐ ส่วนพยานวัตถุให้นำมา ในวันสืบพยานทีเดียว ถ้านำมาไม่ได้ก็ต้องขอให้ศาลออกไปตรวจและจดรายงานรูปร่างวัตถุ นั้น ตามมาตรา ๒๔๑

ข้อยกเว้น

ในคดีอาญานั้น อาจมีข้อเท็จจริงบางอย่างที่ศาลวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องอาศัยพยาน หลักฐาน ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ ประกอบประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ได้แก่

(๑) ข้อเท็จจริงซึ่งรู้กันอยู่ทั่วไป

(๒) ข้อเท็จจริงซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือ

(๓) ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับหรือถือว่ารับกันแล้วในศาล

หากมีข้อเท็จจริงเหล่านี้ ศาลสามารถนำมาวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐาน เช่น ถ้อยคำภาษาไทย ถือเป็นข้อเท็จจริงซึ่งรู้กันอยู่ทั่วไปตามมาตรา ๘๔ (๑) หรือจำเลยรับว่า เป็นบุคคลเดียวกับจำเลยที่โจทก์ขอให้เพิ่มโทษ บวกโทษ หรือนับโทษต่อ รับว่าเป็นบุคคลตาม หมายจับ รับว่าเป็นเจ้าของรถยนต์คันที่เกิดเหตุ ฯลฯ ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความ รับกันแล้วในศาลตามมาตรา ๘๔ (๓) ข้อเท็จจริงก็ต้องรับฟังยุติตามนั้น เช่น ในชั้นพิจารณา จำเลยให้การรับสารภาพว่า จำเลยเคยต้องโทษและพ้นโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีที่ โจทก์บรรยายฟ้องขอให้เพิ่มโทษ ศาลย่อมไม่อาจรับฟังข้อเท็จจริงเป็นอย่างอื่น ฎีกาของ จำเลยที่อ้างว่าจำเลยพ้นโทษจำคุกในคดีที่โจทก์ขอให้เพิ่มโทษมาเกินห้าปีแล้ว เป็นข้อที่มีได้ ยกขึ้นว่ากันมาโดยชอบแล้วในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค ๓ ต้องห้ามฎีกาตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๕ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๒๕๒ ประกอบประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ (ฎีกาที่ ๔๐๘๑/๒๕๖๓)

ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับหรือถือว่ารับกันแล้วในศาลตามมาตรา ๘๔ (๓) ในบางกรณี อาจเกิดขึ้นจากการที่โจทก์เป็นฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริงก็ได้ แต่ก็ต้องเป็นข้อเท็จจริง ที่ไม่เป็นโทษแก่จำเลย เพราะโจทก์ยังต้องมีภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลย เช่น คำแถลงของผู้เสียหายและผู้เยาว์ที่ว่า เหตุเกิดเนื่องจากบิดาเลี้ยงดูไม่ดีทำให้ผู้เยาว์ ไปอยู่อาศัยกับจำเลยที่ ๑ ซึ่งชอบพอกันมาก่อน จำเลยที่ ๑ ได้อุปัชฌาย์ผู้เยาว์มาโดยตลอด ไม่ได้พรางผู้เยาว์ไปเพื่อการอนาจารนั้น เป็นข้อเท็จจริงที่มีผลต่อรูปคดีของโจทก์ โจทก์มีหน้าที่

ต้องได้แย้งคัดค้าน แต่โจทก์ไม่ได้โต้แย้งคัดค้านหรือขอสืบพยานหักล้างข้อเท็จจริงนี้ จึงต้องถือว่าโจทก์ยอมรับข้อเท็จจริงนั้นโดยปริยายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ (๓) ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ศาลชั้นต้นจึงนำข้อเท็จจริงตามคำแถลงของผู้เสียหายและของผู้เยาว์ดังกล่าวมาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีได้ (เทียบฎีกาที่ ๖๓๙/๒๕๑๑) (**ธงคำตอบจากข้อสอบผู้ช่วยผู้พิพากษา วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑**)

ในกรณีนี้จำเลยรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามฟ้อง แม้จะเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความรับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ (๓) แต่เนื่องจากเป็นคำรับเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง จึงต้องพิจารณาเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๖ กล่าวคือ ถ้าความผิดที่รับสารภาพนั้นมีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึง ๕ ปี ข้อเท็จจริงรับฟังยุติตามคำรับนั้น ศาลพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ แต่ในคดีที่จำเลยรับสารภาพนั้นมีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำ ๕ ปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นข้อยุติไม่ได้จนกว่าศาลจะพอใจจากพยานหลักฐานโจทก์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ดังนั้นโจทก์จึงต้องมีภาระการพิสูจน์เพื่อให้ศาลนำพยานหลักฐานนั้นไปวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้รับฟังเป็นยุติแล้วพิพากษาคดีต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ข้อเท็จจริงรับฟังยุติแล้วไม่ว่าจะเป็นคดีมีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึง ๕ ปี หรือมีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำ ๕ ปีขึ้นไป หรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด คดีขาดอายุความ มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษ ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป ซึ่งเป็นเรื่องของ**ข้อกฎหมาย** ไม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำรับสารภาพของจำเลยในคดีอาญาเป็นเพียงรับว่าได้กระทำการตามที่ถูกฟ้องเท่านั้น ส่วนการกระทำตามฟ้องจะเป็นความผิดตามบทบัญญัติที่โจทก์ขอให้ลงโทษหรือไม่ ย่อมเป็นอำนาจของศาลที่จะพิจารณา เมื่อเห็นว่าการกระทำของจำเลยในข้อหาใดไม่เป็นความผิดแล้ว แม้จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้องในข้อหาดังกล่าว**อันเป็นการวินิจฉัยข้อกฎหมาย**โดยนำข้อเท็จจริงที่โจทก์บรรยายฟ้องหรือที่ปรากฏในสำนวนมาพิจารณา (ฎีกาที่ ๕๐๑๙/๒๕๖๓)

ขอย้อนกลับไปพูดถึงเรื่องการเพิ่มโทษ บวกโทษ หรือนับโทษต่อ ข้อเท็จจริงเหล่านี้มิใช่ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิด ถ้าจำเลยรับข้อเท็จจริงในเรื่องเพิ่มโทษ บวกโทษ หรือนับโทษต่อ **ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติทันที** ไม่ว่าจะเป็นคดีมีอัตราโทษเท่าใด การรับข้อเท็จจริงเหล่านี้จึงเป็น**คนละกรณี**กับการรับสารภาพตามมาตรา ๑๗๖ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ แม้จำเลยจะไม่รับในเรื่องเพิ่มโทษ บวกโทษ หรือนับโทษ

ต่อก็ตาม แต่ถ้าจำเลยรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง หากเป็นคดีมีอัตราโทษขั้นต่ำจำคุกไม่ถึง ๕ ปี ศาลพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ (ส่วนการเพิ่มโทษบวกโทษ หรือนับโทษต่อ ถ้าโจทก์ไม่นำพยานมาสืบ ศาลก็ต้องยกคำขอในส่วนนี้) อย่างไรก็ตาม ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพโดยใช้คำว่า “รับสารภาพตามฟ้อง” ศาลฎีกาวินิจฉัยวางหลักว่า กรณีเช่นนี้ถือว่าจำเลยรับข้อเท็จจริงในเรื่องเพิ่มโทษ บวกโทษ หรือนับโทษต่อด้วยก็เท่ากับว่ารับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง และรับข้อเท็จจริงตามที่โจทก์บรรยายฟ้องมาทั้งหมด (ฎีกาที่ ๑๕๗๑๙/๒๕๕๗, ๗๑๑๔/๒๕๕๒, ๑๗๗๐/๒๕๕๕, ๗๐๐๔/๒๕๕๗, ๔๕๒๑/๒๕๖๑) ส่วนคำให้การที่ว่า รับสารภาพว่าได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง (ฎีกาที่ ๖๒๕๕/๒๕๕๗, ๖๐๔๓/๒๕๕๐) รับสารภาพตามฟ้องโจทก์ตลอดข้อกล่าวหา (ฎีกาที่ ๘๑๖๕/๒๕๕๗) หรือให้การรับสารภาพระบุชื่อฐานความผิด เช่น ขอให้การรับสารภาพฐานลักทรัพย์ตามฟ้องโจทก์ (ฎีกาที่ ๕๓๒๘/๒๕๖๑) เห็นได้ชัดเจนว่า **จำเลยรับข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเท่านั้น** ไม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเรื่องเพิ่มโทษ นับโทษต่อ หรือบวกโทษ ถ้าโจทก์ไม่นำพยานมาสืบ ศาลก็ไม่อาจเพิ่มโทษ นับโทษต่อ หรือบวกโทษได้ ดูฎีกาที่ ๕๓๒๘/๒๕๖๑

ฎีกาที่ ๕๓๒๘/๒๕๖๑ จำเลยที่ ๑ ให้การว่า “ข้าฯ ขอให้การรับสารภาพฐานลักทรัพย์ตามฟ้องโจทก์” ซึ่งเป็นคำรับสารภาพว่ากระทำความผิดฐานลักทรัพย์ตามฟ้องเท่านั้น ไม่ได้ให้การรับด้วยว่าเคยต้องโทษและพ้นโทษในคดีที่โจทก์ขอให้เพิ่มโทษ เมื่อโจทก์ไม่ได้นำสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงไม่อาจเพิ่มโทษตามคำขอของโจทก์ได้ (ฎ. บทบรรณาธิการ เนติบัณฑิต ภาคสอง สมัยที่ ๗๑ เล่ม ๔)

ฎีกาที่ ๔๓๔๔/๒๕๖๑ คดีนี้จำเลยให้การรับสารภาพทุกข้อหาตามฟ้องโจทก์ในระหว่างนัดฟังคำพิพากษาศาลชั้นต้น โจทก์ยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้อง ขอให้บวกโทษจำคุกที่ศาลรอการลงโทษไว้ในคดีก่อน ศาลชั้นต้นมีคำสั่งอนุญาตให้โจทก์เพิ่มเติมฟ้อง โดยศาลชั้นต้นไม่ได้สอบถามและโจทก์ไม่ได้นำสืบให้ได้ความว่าจำเลยเป็นบุคคลคนเดียวกับจำเลยในคดีก่อนที่โจทก์ขอให้บวกโทษ การที่ศาลชั้นต้นนำโทษจำคุกที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อนบวกเข้ากับโทษในคดีนี้ของจำเลย**จึงไม่ถูกต้อง** แต่ในชั้นอุทธรณ์ จำเลยอุทธรณ์โต้แย้งดุลพินิจในการลงโทษจำคุกของศาลชั้นต้น โดยขอให้ลงโทษสถานเบาและรอการลงโทษจำคุก และในชั้นฎีกาโจทก์ฎีกาขอให้นำโทษจำคุกที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อนมาบวกเข้ากับโทษจำคุกของจำเลยในคดีนี้ โดยได้แนบคำพิพากษาในคดีก่อนที่ขอให้บวกโทษมาท้ายฎีกาด้วย ศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับฎีกาและส่งสำเนาให้จำเลยแก้ฎีกาแล้ว แต่จำเลยไม่ยื่นคำแก้ฎีกาภายในกำหนดคดี คำพิพากษาที่ขอให้บวกโทษแนบท้ายฎีกาของโจทก์ดังกล่าวไม่ถูกต้องแต่อย่างใด **กรณีถือได้ว่าจำเลย**

ไต่ถามรับในข้อที่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีก่อนที่ขอให้บวบทโษ และความได้ปรากฏแก่ศาลแล้ว เมื่อคดีก่อนที่ขอให้บวบทโษศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด จำเลยกลับมากระทำความผิดในคดีนี้ ภายในกำหนดระยะเวลาที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อน ศาลฎีกาจึงยอมมีอำนาจนำโทษจำคุกที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อนมาบวกเข้ากับโทษในคดีนี้ได้

ข้อสังเกต

หลักที่ว่าศาลมีอำนาจบวบทโษได้ แม้โจทก์ไม่ได้ขอมาก็ตาม ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๘ เป็นคนละเรื่องกับกรณีที่จำเลยยอมรับข้อเท็จจริงในเรื่องบวบทโษ ดังนั้น ถ้าจำเลยไม่รับข้อเท็จจริงดังกล่าว แม้โจทก์จะขอบวบทโษมาท้ายฟ้อง ศาลก็บวบทโษไม่ได้ (โจทก์ต้องนำสืบ) แต่ถ้าจำเลยรับว่าเป็นบุคคลเดียวกันกับจำเลยในคดีก่อน แม้โจทก์ไม่ขอให้บวบทโษมา ศาลก็บวบทโษได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๘ เพราะถือว่าข้อเท็จจริงปรากฏต่อศาลเอง (ฎีกาที่ ๓๗๓๒/๒๕๔๘)

ฎีกาที่ ๕๔๙/๒๕๖๑ คดีนี้โจทก์บรรยายฟ้องถึงคดีที่โจทก์อาศัยเป็นเหตุขอให้เพิ่มโทษ และมีคำขอให้เพิ่มโทษจำเลยที่ ๑ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๒ แม้ศาลชั้นต้นไม่ได้สอบคำให้การว่าเป็นบุคคลคนเดียวกับจำเลยในคดีที่โจทก์อ้างเป็นเหตุขอให้เพิ่มโทษ (ถือเท่ากับไม่รับในเรื่องเพิ่มโทษ) แต่โจทก์ได้อ้างส่งบันทึกคำให้การในชั้นสอบสวนของจำเลยที่ ๑ ซึ่งให้การว่า เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกในความผิดฐานลักทรัพย์และพ้นโทษเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ และจำเลยที่ ๑ ยังเบิกความตอบทนายจำเลยทั้งสองถามถึงว่า จำเลยที่ ๑ พ้นโทษออกจากเรือนจำกลางสุรินทร์ในข้อหาลักทรัพย์ เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ ต่อมาอีก ๒๗ วัน ก็ถูกจับกุมคดีนี้ อันสอดคล้องกับบันทึกคำให้การดังกล่าว และได้ความตรงกับคดีที่โจทก์อ้างเป็นเหตุขอให้เพิ่มโทษตามฟ้องว่า จำเลยเคยต้องโทษในความผิดฐานลักทรัพย์ของศาลชั้นต้นจริง เมื่อพ้นโทษจำเลยกลับมากระทำความผิดคดีนี้อีกภายในเวลาห้าปีนับแต่วันพ้นโทษ ถือว่าโจทก์ได้นำสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงนั้นแล้ว จึงเพิ่มโทษจำเลยที่ ๑ ตามคำขอของโจทก์ได้ (โจทก์อ้างส่งบันทึกคำให้การในชั้นสอบสวนและจำเลยเบิกความยอมรับในเรื่องเพิ่มโทษ + ถือว่าโจทก์ได้นำสืบข้อเท็จจริงในเรื่องเพิ่มโทษแล้ว + ศาลเพิ่มโทษได้)

ข้อสังเกต คดีนี้เมื่อศาลไม่ได้สอบคำให้การจำเลยในเรื่องเพิ่มโทษ ก็เท่ากับจำเลยให้การปฏิเสธข้อเท็จจริงดังกล่าว โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยเคยต้องโทษและพ้นโทษมาแล้วจริงตามฟ้อง แต่การที่โจทก์นำส่งบันทึกคำให้การในชั้นสอบสวนซึ่งจำเลยให้การว่าเคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกในความผิดฐานลักทรัพย์และพ้นโทษมาแล้ว ทั้งจำเลยยังตอบทนายจำเลยถามถึงรับข้อเท็จจริงดังกล่าวด้วย จึงถือว่าโจทก์ได้นำสืบข้อเท็จจริงตามภาระการพิสูจน์ของตนแล้ว

หน้าที้นำสืบก่อน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๔ บัญญัติว่า “ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์ คือแถลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานโจทก์แล้ว จำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ...”

ความในมาตรานี้เป็นเรื่องลำดับในการสืบพยานก่อนหลังเท่านั้น หรือที่เรียกว่า **หน้าทีนำสืบก่อน** มิใช่หน้าทีนำสืบในความหมายของภาระการพิสูจน์ (ตามนัยฎีกาที่ ๓๑๔๖/๒๕๔๓) เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ก็เป็น**หน้าที**ของจำเลยที่จะนำพยานเข้าสืบ และหน้าทีของจำเลยในกรณีนี้ เป็นหน้าทีตามพยานหลักฐานเท่านั้น มิใช่หน้าทีนำสืบในความหมายของภาระการพิสูจน์ ดังนั้นจำเลยจะนำพยานเข้าสืบหรือไม่ก็ได้ หรือถ้านำพยานเข้าสืบ จำเลยจะนำสืบในแง่มุมใดก็ได้ ถ้าพยานหลักฐานนั้นๆ สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย ศาลก็อนุญาตให้จำเลยนำพยานเข้าสืบได้ และแม้จำเลยจะให้การปฏิเสธลอยๆ ไว้ และไม่ได้ซักค้านพยานโจทก์ในเรื่องป้องกันตัว จำเลยก็นำสืบในเรื่องป้องกันตัวได้ (ฎีกาที่ ๘๖๒/๒๕๐๓) แม้จำเลยจะไม่สืบพยานเลยก็ยังได้ หากมั่นใจว่าพยานโจทก์ไม่เชื่อมโยงมาถึงจำเลยได้แน่นอน จำเลยก็อาจจะไม่สืบพยานก็ได้ เพราะถ้าพยานโจทก์สืบไม่ถึงมาตรฐานที่ต้องพิสูจน์แล้ว จำเลยยังจะอ้างตนเองเป็นพยานอีก จำเลยก็ต้องเผชิญกับคำถามค้านของโจทก์อย่างหนักหน่วง ซึ่งดีไม่ดีจากที่ศาลเคยสงสัยพยานโจทก์ ศาลอาจไม่สงสัยเลยก็ได้เพราะจำเลยเบิกความเท็จสมพยานโจทก์ไปทั้งหมด จะอ้างหลักกฎหมายเดิมๆ ว่าศาลไม่อาจนำคำเบิกความของจำเลยไปฟังสนับสนุนพยานโจทก์ ก็อ้างไม่ได้ เพราะปัจจุบันกฎหมายแก้ไขใหม่แล้วดังความที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๓ วรรคสอง **“ในกรณีที่จำเลยเบิกความเป็นพยาน คำเบิกความของจำเลยย่อมไต่ถามจำเลยนั้นได้ และศาลอาจรับฟังคำเบิกความนั้นประกอบพยานหลักฐานอื่นของโจทก์ได้”** ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า จำเลยเบิกความตอบพนักงานอัยการโจทก์ถามค้านยอมรับว่าจำเลยไม่เคยได้รับใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนจากนายทะเบียนท้องที่ เจื่อมกับคำฟ้องและข้อนำสืบของโจทก์ในข้อที่ว่าจำเลยมีและพาอาวุธปืนยาวไปในวันเกิดเหตุโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งคำเบิกความของจำเลยดังกล่าว นอกจากจะไต่ถามจำเลยได้แล้ว ยังสามารถนำมารับฟังประกอบพยานหลักฐานอื่นของโจทก์ที่นำสืบได้อีกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๓ วรรคสอง (ฎีกาที่ ๔๘๗๑/๒๕๖๑)

พยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์

สำหรับคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ พยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานทั่วไป (มาตรา ๑๓๑) หรือพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ (มาตรา ๑๓๑/๑) ถ้าเป็นพยานบุคคล กฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนออกหมายเรียกมาให้ปากคำได้ หากเชื่อว่าถ้อยคำของบุคคลนั้นเป็นประโยชน์แก่คดี ขอเพียงแต่ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนพุดตักเตือน พุดให้ท้อใจ หรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะให้ด้วยความเต็มใจ และหากจำเป็นต้องจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยานได้ (มาตรา ๑๓๓) หากต้องสอบปากคำเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ในฐานะผู้เสียหายหรือพยานในคดีประเภทต่างๆ ตามที่มาตรา ๑๓๓ ทวิ กำหนดไว้ ก็ต้องกระทำเป็นส่วนลับในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น (มาตรา ๑๓๓ ทวิ) ส่วนพยานเอกสารและพยานวัตถุ กฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ (สิ่งของตามบทนิยามหมายถึงเอกสารและวัตถุ) ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ตามมาตรา ๑๓๒ (๓) มีอำนาจค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ตามมาตรา ๑๓๒ (๒) มีอำนาจตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของ (เอกสารและวัตถุ) หรือที่ทาง (สถานที่เกิดเหตุ) อันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาดจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้าตามมาตรา ๑๓๒ (๑) เอกสารที่ได้มาให้รวมในสำนวนการสอบสวน ส่วนวัตถุพยานก็ให้ทำบัญชีรายละเอียดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๙ วรรคสอง ดังนี้ เป็นต้น

คราวนี้เมื่อได้ตัวผู้ต้องหามาแล้ว หากได้มาโดยวิธีการจับกุม เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับก็ต้องแจ้งสิทธิให้ครบถ้วน โดยเฉพาะสิทธิที่ว่า “ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้” เพื่อที่เจ้าพนักงานจะได้นำ “ถ้อยคำอื่น” ไปใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาได้ ไม่ถูกตัดออกไปเสียก่อน ส่วนถ้อยคำรับสารภาพในชั้นจับกุม ต้องห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานโดยเด็ดขาดตามมาตรา ๘๔ วรรคสี่ แม้จะแจ้งสิทธิครบถ้วนก็ตาม

เมื่อส่งตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนแล้ว ถ้ามีพยานหลักฐานตามสมควรที่จะแจ้งข้อหา พนักงานสอบสวนก็ต้องแจ้งข้อเท็จจริงและข้อหาให้ทราบเพื่อให้ผู้ต้องหา รู้ตัวและมีโอกาสที่จะแก้ข้อหาและแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์กับตนเองได้ พนักงานสอบสวน

คำพิพากษาศาลฎีกาเพิ่มเติม

(พยานแพ่ง/อาญา)

ฎีกาที่ ๔๓๕๑/๒๕๖๕

หนังสือสัญญาขายฝากที่ดินระบุว่า ผู้ขายฝากได้รับชำระเงินครบถ้วนแล้ว การที่โจทก์จะขอสืบพยานบุคคลว่าโจทก์ได้รับไม่ครบถ้วน ไม่ใช่การนำสืบว่าสัญญาหรือเป็นอย่างอื่นที่ระบุในสัญญาขายฝากไม่สมบูรณ์ตามมาตรา ๙๔ วรรคท้าย แต่เป็นการขอสืบพยานบุคคลประกอบข้ออ้างเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในสัญญาขายฝากที่ระบุว่าโจทก์ได้รับชำระเงินค่าขายฝากครบถ้วนแล้วเป็นว่าโจทก์รับชำระค่าขายฝากไม่ครบถ้วน จึงต้องห้ามตามมาตรา ๙๔ วรรคหนึ่ง (ข)

คดีมีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของโจทก์ว่า โจทก์ขอสืบพยานบุคคลว่าโจทก์ไม่ได้รับชำระเงินครบถ้วนตามข้อ ๔ ของหนังสือสัญญาขายฝากได้หรือไม่ ที่โจทก์ฎีกาว่า การนำสืบพยานบุคคลว่าโจทก์ไม่ได้รับเงินครบถ้วนตามสัญญาขายฝาก เป็นการนำสืบว่าหนี้ตามสัญญาขายฝากไม่สมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ วรรคท้าย จึงไม่ต้องห้ามนั้น เห็นว่า สัญญาขายฝากเป็นสัญญาต่างตอบแทน และการทำสัญญาขายฝากที่ดินอันเป็นอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นนิติกรรมที่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๕๖ ประกอบมาตรา ๔๙๑ กรณีจึงเป็นนิติกรรมที่กฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสารมาแสดง การรับฟังพยานหลักฐานจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบุคคลในกรณีขอสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสาร เมื่อไม่สามารถนำเอกสารมาแสดงหรือขอสืบพยานบุคคลประกอบข้ออ้างว่ายังมีข้อความเพิ่มเติม ตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในเอกสารนั้น เมื่อตามหนังสือสัญญาขายฝากที่ดินพิพาทข้อ ๑ ระบุ ราคาขายฝากเป็นเงิน ๘๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ข้อ ๓ ระบุสินไถ่ไว้เป็นเงิน ๘๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ไม่สูงกว่าราคาขายฝาก และข้อ ๔ ระบุว่า ผู้ขายฝากได้รับชำระเงินครบถ้วนแล้ว โดยมีข้อความประทับไว้ที่ด้านซ้ายของช่องลงลายมือชื่อผู้ทำนิติกรรมและพยานด้วยว่า ผู้ซื้อชำระเป็นเงินสดเช็คธนาคารฯ จำนวน ๘๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนที่เหลือชำระเป็นเงินสด ดังนั้น การที่โจทก์จะขอสืบพยานบุคคลว่าโจทก์ได้รับเงินค่าขายฝากเพียง ๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ตามเช็คเช็คเท่านั้น ส่วนที่เหลือเป็นเงินสดโจทก์ยังไม่ได้รับเพราะโจทก์ถูกนาย ภ. บุตรของจำเลยร่วมกับจำเลยหลอกหลวงว่าส่วนที่เหลือจะจ่ายในภายหลังนั้น จึงไม่ใช่การนำสืบว่าสัญญาหรือเป็นอย่างอื่นที่ระบุในสัญญาขายฝากไม่สมบูรณ์ตามประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ วรรคท้าย และมีใช้กรณีสินไถ่หรือราคาขายฝากที่กำหนดไว้สูงกว่าราคาขายฝากที่แท้จริง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๙๙ วรรคสอง แต่เป็นการขอสืบพยานบุคคลประกอบข้ออ้างของโจทก์เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในสัญญาขายฝากที่ระบุว่าโจทก์ได้รับชำระเงินค่าขายฝากครบถ้วนแล้วเป็นว่าโจทก์รับชำระค่าขายฝากไม่ครบถ้วน จึงต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ วรรคหนึ่ง (ข)

(หนังสือสัญญาขายฝากที่ดินระบุว่า ผู้ขายฝากได้รับชำระเงินครบถ้วนแล้ว + จะนำพยานบุคคลมาสืบว่าได้รับชำระค่าขายฝากไม่ครบถ้วน + ต้องห้ามตามมาตรา ๙๔ วรรคหนึ่ง (ข))

ฎีกาที่ ๑๒๖๗/๒๕๖๕

คู่ความแถลงรับและศาลชั้นต้นที่ไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาถึงข้อตกลงในเรื่องค่าธรรมเนียมในการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ศาลมีอำนาจนำข้อเท็จจริงที่คู่ความยอมรับกันในรายงานกระบวนการพิจารณาดังกล่าวมาวินิจฉัยได้ โดยไม่จำเป็นต้องให้คู่ความอ้างถึงรายงานกระบวนการพิจารณาไว้ในบัญชีระบุพยานอีก

รายงานกระบวนการพิจารณาเป็นเอกสารที่ศาลชั้นต้นที่ข้อความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้กระทำในการนั่งพิจารณาหรือในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอื่นของศาล เมื่อจำเลยแถลงไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาถึงข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยเรื่องค่าธรรมเนียมในการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินว่าโจทก์กับจำเลยตกลงจะเสียค่าธรรมเนียมในการโอนตามราคาประเมินที่ดินของเจ้าพนักงานที่ดิน เมื่อรายงานกระบวนการพิจารณาดังกล่าวมีบันทึกไว้ว่าศาลชั้นต้นได้สอบโจทก์ด้วยและถือเป็นคำรับของคู่ความทั้งสองฝ่าย โจทก์ไม่ได้โต้แย้งว่าที่จำเลยแถลงดังกล่าวไม่เป็นความจริงแต่โจทก์กับทนายโจทก์กลับลงลายชื่อไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา อีกทั้งโจทก์ไม่แถลงขอสืบพยานโจทก์เพื่อหักล้างคำแถลงของจำเลยดังกล่าวว่าไม่เป็นความจริง แสดงให้เห็นว่าโจทก์ยอมรับว่าข้อเท็จจริงศาลชั้นต้นที่ไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาถูกต้องเมื่อศาลชั้นต้นเห็นว่าข้อเท็จจริงจากคำแถลงรับของคู่ความและเอกสารที่คู่ความนำส่งศาลเพียงพอที่จะวินิจฉัยคดีได้แล้ว ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์จึงมีอำนาจนำข้อเท็จจริงที่คู่ความยอมรับกันในวันชี้สองสถานดังกล่าวและข้อเท็จจริงจากพยานเอกสารที่คู่ความยื่นต่อศาลมาวินิจฉัยได้ โดยไม่จำเป็นต้องให้คู่ความอ้างถึงรายงานกระบวนการพิจารณาไว้ในบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๘ อีก

(คู่ความแถลงรับในรายงานกระบวนการพิจารณา + ศาลมีอำนาจนำข้อเท็จจริงในรายงานกระบวนการพิจารณามาวินิจฉัยได้ + ไม่จำเป็นต้องให้คู่ความอ้างถึงรายงานกระบวนการพิจารณาไว้ในบัญชีระบุพยานอีก)

คำถามท้ายเล่ม

พยานหลักฐาน (คดีแพ่ง)

ข้อ ๑ โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระหนี้อ้างว่าจำเลยกู้ยืมเงินไปแล้วไม่ชำระคืน ข้อเท็จจริงปรากฏว่า โจทก์ไม่มีหลักฐานการกู้ยืมเงินเป็นหนังสือ แต่มีหลักฐานการโอนเงินเข้าบัญชีจำเลยตามสำเนาเอกสารที่โจทก์อ้างซึ่งมิใช่หลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่ง โจทก์อ้างตนเองเป็นพยานเบิกความประกอบเอกสารการโอนเงินดังกล่าวเพื่อให้ศาลเห็นว่ามี การกู้ยืมเงินกันจริง

ให้วินิจฉัยว่า การสืบพยานบุคคลของโจทก์ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ หรือไม่

คำตอบ ฎีกาที่ ๔๓๐๖/๒๕๖๕ (ฎีกาในมาตรา ๙๔)

ข้อ ๒ โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ จำเลยให้การว่าชำระครบถ้วนแล้ว ในการสืบพยานจำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน (พยานบุคคล) เบิกความประกอบเอกสารการโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของโจทก์ โจทก์โต้แย้งว่า ในการกู้ยืมเงินดังกล่าวมีหลักฐานเป็นหนังสือ ฉะนั้นในการนำสืบการใช้เงินได้จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง การที่จำเลยนำสืบพยานบุคคลประกอบเอกสารการโอนเงินดังกล่าวจึงเป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ (ก) ศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้

ให้วินิจฉัยว่า ข้อโต้แย้งของโจทก์ฟังขึ้นหรือไม่

คำตอบ ฎีกาที่ ๓๐๙๖/๒๕๖๕ (ฎีกาในมาตรา ๙๔)

ข้อ ๓ คดีนี้โจทก์เป็นเจ้าหนี้ของจำเลยที่ ๑ ฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมสัญญาให้ระหว่างจำเลยที่ ๑ กับจำเลยที่ ๒ โดยอ้างว่าเป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการฉ้อฉลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๓๗ ข้อเท็จจริงปรากฏว่าหนังสือสัญญาให้ที่ดินระบุว่าเป็นการให้โดยเสนหาและไม่มีค่าตอบแทน ในการสืบพยาน จำเลยที่ ๒ นำสืบพยานบุคคลว่าเป็นสัญญาให้ที่มีค่าตอบแทน ดังนี้ การนำสืบพยานบุคคลดังกล่าวต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ หรือไม่

คำตอบ ฎีกาที่ ๒๕๓๐/๒๕๖๕ (ฎีกาในมาตรา ๙๔)

ข้อ ๔ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญากู้ยืมเงิน ขอให้บังคับจำเลยชำระเงินให้แก่โจทก์ พร้อมดอกเบี้ย จำเลยให้การปฏิเสธแต่แจ้งว่าในสัญญาไม่มีการระบุวันที่จำเลยชำระเงินคืน ถือว่าจำเลยยังไม่ผิดสัญญา ในการสืบพยาน โจทก์นำพยานบุคคลมาสืบถึงแนวปฏิบัติในการ กู้ยืมเงินและวิธีการชำระเงินของโจทก์ที่ไม่ระบุวันที่ชำระเงินกู้ยืมคืนเพราะจำเลยต้องการใช้เงิน หมุนเวียนไปตลอดโดยจำเลยมีข้อตกลงในการชำระดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ ซึ่งข้อเท็จจริงเหล่านี้ ไม่มีปรากฏในสัญญากู้ยืมเงิน จำเลยได้แย้งว่า โจทก์นำพยานบุคคลมาสืบเพิ่มเติมข้อความ ในสัญญากู้ยืมเงินอันเป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ (ข)

ให้วินิจฉัยว่า ข้อโต้แย้งของจำเลยฟังขึ้นหรือไม่

คำตอบ ฎีกาที่ ๑๖๒๓/๒๕๖๕ (ฎีกาใน ป.วิ.พ. มาตรา ๙๔

ข้อ ๕ โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยโดยอ้างว่าโจทก์เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาท จำเลย ให้การและฟ้องแย้งว่าเหตุที่มีชื่อโจทก์เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในโฉนดที่ดิน เนื่องจากโจทก์ออก อุบายให้จำเลยยกที่ดินเฉพาะส่วนของจำเลยให้แก่โจทก์เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้บุคคลภายนอกฟ้อง บังคับชำระหนี้เอาจากจำเลย

ให้วินิจฉัยว่าฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์

คำตอบ ฎีกาที่ ๑๔๗๘/๒๕๖๕ (ฎีกาในมาตรา ๘๔/๑)

ข้อ ๖ โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระหนี้ จำเลยให้การข้อหนึ่งว่า โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง การมอบอำนาจของโจทก์ตามเอกสารท้ายฟ้องไม่ชอบด้วยกฎหมาย ร. และ ส. ไม่ใช่กรรมการ ผู้มีอำนาจขณะมอบอำนาจ ไม่มีอำนาจมอบอำนาจช่วงได้ หนังสือมอบอำนาจเอกสารท้าย ค่าฟ้องเป็นเพียงสำเนา ไม่มีต้นฉบับหรือต้นฉบับนั้นปลอมหรือสำเนานั้นไม่ถูกต้องกับต้นฉบับ ผู้รับมอบอำนาจช่วงไม่มีอำนาจฟ้องคดีนี้ ขอให้ยกฟ้อง ในชั้นพิจารณา โจทก์นำสืบว่า ร. และ ส. เป็นกรรมการผู้มีอำนาจ และมีอำนาจมอบอำนาจช่วงได้ โดยโจทก์อ้างส่งสำเนาหนังสือ มอบอำนาจเอกสารท้ายฟ้องเป็นพยานหลักฐาน

ให้วินิจฉัยว่า ศาลจะรับฟังสำเนาหนังสือมอบอำนาจเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่

คำตอบ ฎีกาที่ ๑๑๕๗/๒๕๖๕ (ฎีกาใน ป.วิ.พ. มาตรา ๑๒๒, ๑๒๕)

ข้อ ๗ โจทก์ยื่นบัญชีระบุพยานอ้างสำเนาใบหุ้नกู้เป็นพยานหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงิน และขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกต้นฉบับใบหุ้นกู้จากจำเลย ข้อเท็จจริงปรากฏว่าต้นฉบับใบหุ้นกู้ อยู่ในความครอบครองของจำเลย แต่จำเลยไม่ส่งต้นฉบับใบหุ้นกู้ให้โจทก์ ต่อมาโจทก์นำสืบ